

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO

UPRAVA REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA ZAŠČITO IN REŠEVANJE

URAD ZA REGIJSKO DELOVANJE

Izpostava URSZR Kranj

Nazorjeva 1, 4000 Kranj

T: 04 281 73 30

F: 04 238 18 59

E: gp.kr@urszr.si

www.sos112.si/kranj

Številka: 8421-23/2020-4 - DGZR

Datum: 18. 03. 2025

OCENA OGROŽENOSTI GORENJSKE REGIJE ZARADI POJAVA POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI Verzija 3.1

KAZALO

1. UVOD	3
2. VRSTA, OBLIKA IN ZNAČILNOSTI OGROŽENOSTI	3
3. VIRI OKUŽBE OZIROMA VZROKI NASTANKA IN ŠIRJENJA BOLEZNI ŽIVALI TUJINI	4
4. DEJAVNIKI, KI POVEČUJEJO VERJETNOST NASTANKA IN ŠIRJENJE BOLEZNI ŽIVALI	4
5. POSEBNO NEVARNE BOLEZNI ŽIVALI	5
5.1 KRATEK OPIS POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI	6
5.1.1 Slinavka in parkljevka.....	6
5.1.2 Goveja kuga	7
5.1.3 Kuga drobnice	7
5.1.4 Pljučna kuga govedi	7
5.1.5 Vozličasti dermatitis	7
5.1.6 Mrzlica doline Rift	8
5.1.7 Osepnice ovac in koz	8
5.1.8 Konjska kuga.....	9
5.1.9 Afriška prašičja kuga	9
5.1.10 Klasična prašičja kuga	9
5.1.11 Aviarna influenza.....	10
5.1.12 Atipična kokošja kuga	11
5.1.13 Bolezen modrikastega jezika	11
5.2 BOLEZNI ŽIVALI IN PODNEBNE SPREMEMBE	12
6. POGOSTOST POJAVLJANJA POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI	15
7. MOŽEN POTEK IN PRIČAKOVANO ŠIRJENJE POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI	17
8. VERJETNOST NASTANKA VERIŽNIH NESREČ	17
9. VETERINARSKI UKREPI ZA PREPREČEVANJE, ZATIRANJE IN IZKORENINJANJE POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI	17
9.1 Veterinarski ukrepi.....	18
9.1.1 Zgodnje odkrivanje virov okužbe.....	18
9.1.2 Obveščanje o posebno nevarnih boleznih živali	18
9.1.3 Epizootiološka poizvedba.....	18
9.1.4 Cepljenje	18
9.1.5 Čiščenje in razkuževanje, dezinfekcija ter deratizacija	19
9.1.6 Odstranitev in usmritev okuženih živali	19
10. RAZVRŠČANJE GOSPODARSTEV IN OBČIN GORENJSKE REGIJE V RAZREDE OGROŽENOSTI ZARADI POJAVA POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI	19
10.1 Razvrščanje gospodarstev	21
10.2 Razvrščanje občin Gorenjske regije	22
10.3 Razvrstitev Gorenjske regije.....	24
11. PREDLOGI UKREPOV ZA PREPREČITEV, UBLAŽITEV IN ZMANJŠANJE POSLEDIC POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI	25
12. ZAKLJUČEK	26
13. POJMI IN KRAJŠAVE	29
13.1 Pojmi.....	29
13.1 Krajšave.....	30
14. VIRI PODATKOV IN VSEBIN ZA IZDELAVO OCENE OGROŽENOSTI	30
15. PRILOGE	30

1. UVOD

Oceno ogroženosti Gorenjske regije zaradi pojava posebno nevarnih boleznih živali je izdelala Izpostava Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje Kranj (v nadaljevanju Izpostava URSZR Kranj). Izdelana je na podlagi Zakona o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (Ur. list RS, št. 51/06 – UPB, 97/10, 21/18 – ZNORg in 117/22), Navodila o pripravi ocen ogroženosti (Ur. list RS, št. 39/95), Uredbe o vsebini in izdelavi načrtov zaščite in reševanja (Ur. list RS, št. 24/12, 78/16 in 26/19), Zakona o veterinarskih merilih skladnosti (Ur. list RS, št. 93/05, 90/12-ZdZPVHVVR, 23/13-ZZZiv-C, 40/14-ZIN-B in 22/18) in Pravilnika o boleznih živali (Ur. list RS, št. 81/07 in 24/10). Ocena predstavlja nadgradnjo verzije 3.0 iz leta 2020.

Pri izdelavi Ocene ogroženosti Gorenjske regije zaradi pojava posebno nevarnih boleznih živali, Verzija 3.1 (v nadaljevanju regijska ocena) je bila upoštevana Ocena ogroženosti Republike Slovenije zaradi pojava posebno nevarnih boleznih živali, Verzija 3.1, št. 8420-9/2024-2-DGZR, z dne 11. 07. 2024 (v nadaljevanju državna ocena).

Ocena ogroženosti Gorenjske regije zaradi pojava posebno nevarnih boleznih živali je izdelana zaradi možnega izbruha posebno nevarnih boleznih živali pri živalih, pojava epizootij oziroma panzootij.

Verzija regijske ocene ogroženosti 3.1 glede na verzijo ocene 3.0 prinaša spremembe pri klasifikaciji posebno nevarnih boleznih živali (ažurirana preglednica 1.), opisih posebno nevarnih boleznih živali (peto poglavje) ter opisih ukrepov kot odziv na te bolezni (deveto poglavje). Večja pozornost je namenjena afriški prašičji kugi, pojavom posebno nevarnih boleznih živali v Republiki Sloveniji (v nadaljnjem besedilu: RS) po letu 2019, zlasti pojavu aviarnе influence. Iz šestega poglavja so bili zbrisani podrobni opisi treh scenarijev pojava posebno nevarnih boleznih živali ostalo pa je besedilo, ki opisuje ugotovitve iz analize podatkov teh scenarijev. V oceni omenjeni pravni akti so bili ažurirani. Regijska ocena je usklajena z vsebino nove verzije Ocene tveganja za posebno nevarne bolezni živali, ki jo je leta 2024 pripravilo MKGP oziroma UVHVVR. Delno je spremenjeno podpoglavje o povezavi med posebno nevarnimi boleznimi živali in podnebnimi spremembami. Nekateri deli besedila so bili optimizirani, nekoliko je spremenjen zaključek ocene ogroženosti. Regijska ocena je dopolnjena z razlago nekaterih pojmov in razlago okrajšav. Ažuriran je seznam virov. Vsebinska desetega poglavja, kjer so zapisani razredi ogroženosti v katere spadajo občine in gospodarstva se ni spremenila. Razredi ogroženosti v katere spadajo občine in gospodarstva so enaki kot v prejšnji verziji 3.0.

Ker je bila regijska ocena dopolnjena samo z vsebinami iz nove Ocene tveganja za posebno nevarne bolezni živali, ki jo je MKGP oziroma UVHVVR pripravilo leta 2024, ni bila poslana v potrjevanje na Območni urad Uprave Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin Kranj (OU UVHVVR Kranj).

Z dnem podpisa te ocene preneha veljati Ocena ogroženosti ob pojavu posebno naravnih boleznih živali Gorenjske regije, Verzija 3.0 (št.: 8421-23/2020-1 - DGZR, z dne 05. 08. 2020).

2. VRSTA, OBLIKA IN ZNAČILNOSTI OGROŽENOSTI

Bolezni živali so bolezni, ki jih povzročajo biološki agensi in se neposredno oziroma posredno prenašajo z okužene oziroma bolne živali na zdravo, lahko pa tudi na ljudi (zoonoze). Med te bolezni spadajo številne bolezni z zelo različnimi simptomi, velikokrat specifičnimi gleda na virulentnost povzročitelja (sposobnost povzročitelja, da povzroči bolezen). Znaki bolezni se lahko pojavijo kmalu po okužbi, v nekaj dneh (na primer influenza), ali pa se bolezen razvija počasi, lahko tudi več mesecev ali let (na primer tuberkuloza).

Med njimi so bolezni, ki so lokalizirane in zajamejo le določen organ ali pa so generalizirane in je prizadeto vse telo.

Bolezni živali se glede na število obolelih pojavljajo:

- **sporadično** – zboli ena oziroma posamezna žival,
- **v obliki izbruha** – omejen pojav bolezni, ki po času in kraju nastanka ter številu prizadetih živali presega običajno stanje na določenem omejenem območju ali pri skupini posameznikov,
- **enzootsko (enzootija)** – bolezen se v različni jakosti stalno ponavlja na določenem ožjem območju in nima težnje po širjenju,
- **epizootsko (epizootija)** – bolezen izbruhne pri večjem številu živali oziroma velikost prizadetega območja presega običajno stanje in predstavlja tveganje za večji del populacije živali ter je zato nujno takojšnje ukrepanje,
- **panzootsko (panzootija)** – bolezen živali se hitro širi med živalmi na velikem območju in zajame več celin.

Glede na prognozo oziroma izid bolezni je bolezni živali mogoče deliti na:

- bolezni, ki se jih lahko popolnoma ozdravi;
- bolezni, ki preidejo v kronično obliko;
- bolezni, pri katerih je izid pogin.

Pri nekaterih boleznih živali ostanejo doživljenjski klicenosci.

Neprisotnost bolezni pri živalih je pomembna za zagotavljanje zdravja ljudi in živali ter varne hrane. Pomembno je, da imamo učinkovit sistem za zgodnje odkrivanje bolezni in hitro ukrepanje tako na nacionalni ravni kot tudi v širšem evropskem prostoru. Posledice pojava bolezni živali se lahko kažejo kot izguba dohodka na ravni posameznika oziroma gospodarstva (pogini in usmrtilve živali) ter na ravni občine in države (omejitve pri trgovanju oziroma izvozu, pomanjkanje surovin za industrijo idr.).

3. VIRI OKUŽBE OZIROMA VZROKI NASTANKA IN ŠIRJENJA BOLEZNI ŽIVALI TUJINI

Povzročitelji bolezni živali so: virusi, bakterije, paraziti, glivice, plesni in prioni.

Ločujemo med okužbo in boleznijo. Okužba je posledica stika dovzetne živali s povzročiteljem bolezni. Vir za večino okužb živali je druga žival, krma, gnoj, oprema, vektorji oz. prenašalci bolezni (mehanski in biološki vektorji). Bolezen je le eden od možnih izidov okužbe, njen razvoj pa je odvisen tako od virulence povzročitelja kot od dovzetnosti živali.

Nevarnost bolezni je, da se lahko pojavljajo množično in se širijo v obliki izbruhov, epizootij oziroma panzootij.

4. DEJAVNIKI, KI POVEČUJEJO VERJETNOST NASTANKA IN ŠIRJENJE BOLEZNI ŽIVALI

Pomembna dejavnika, ki poleg značilnosti povzročitelja vplivata na širjenje bolezni, sta okolje in vedenje živali.

Pogoji, ki so pomembni za nastanek bolezni in njihovo širjenje so:

- prilagajanje in spremembe povzročiteljev,
- dovzetnost živali za okužbo,
- trgovanje z živalmi,
- podnebje, vreme in okoljske spremembe, kot so globalno segrevanje in posegi v naravo, ki vplivajo na širjenje nalezljivih bolezni na nova območja (na primer afriška prašičja kuga, kuga drobnice),
- mednarodna potovanja,
- turizem,
- nove tehnologije in industrija,
- naravne in druge nesreče,
- namerno širjenje bolezni živali (biološko orožje).

5. POSEBNO NEVARNE BOLEZNI ŽIVALI

Posebno nevarne bolezni živali so bolezni kategorije A s seznama Izvedbene uredbe 2018/1882/EU z dne 3. decembra 2018 o uporabi nekaterih pravil za preprečevanje in obvladovanje bolezni za kategorije bolezni s seznama ter o oblikovanju seznama vrst in skupin vrst, ki predstavljajo znatno tveganje za širjenje navedenih bolezni s seznama (UL L 308, 4.12.2018, str. 21–29), ki se običajno ne pojavljajo v Evropski uniji in za katere je treba v primeru njihove potrditve sprejeti takojšnje ukrepe za izkoreninjenje. Te bolezni so pomembne predvsem zaradi posledic, ki jih povzročajo in so navedene v Preglednici 1. Poleg poginov živali in izgube proizvodnje, so pomembne posredne škode (gospodarska škoda), ki so posledica odrejenih ukrepov na območjih z omejitvami in nevarnost prenosa bolezni z živali na ljudi (aviarna influenza, mrzlica doline Rift).

Preglednica 1: Posebno nevarne bolezni živali (Vir: UVHVVR, 2024)

z.š.	Naziv bolezni
1.	Slinavka in parkljevka (SIP)
2.	Goveja kuga
3.	Kuga drobnice
4.	Pljučna kuga govedi
5.	Vozličasti dermatitis (VD)
6.	Mrzlica doline Rift (RVF)
7.	Osepnice ovc in koz
8.	Konjska kuga
9.	Afriška prašičja kuga (APK)
10.	Klasična prašičja kuga (KPK)
11.	Visoko patogena aviarna influenza (HPAI)
12.	Atipična kokošja kuga
13.	<i>Bolezen modrikastega jezika (BTV)*</i>

*dodano februarja 2025, po potrditvi bolezni BTV v RS

Skladno z Zakonom o veterinarskih merilih skladnosti je imetnik živali dolžan vsak sum bolezni sporočiti veterinarski organizaciji.

Veterinarska organizacija mora sum bolezni potrditi ali ovreči in v primeru potrditve suma izvesti predpisane ukrepe. Če gre za sum na posebno nevarno bolezen živali, mora veterinarska organizacija to takoj sporočiti na glavni urad Uprave Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR). Po prijavi se nemudoma skliče sestanek članov Državnega središča za nadzor bolezni (DSNB), kjer se prouči stanje in določijo nadaljnji ukrepi. Ukrepi se določeni v pravilnikih o ukrepih za ugotavljanje, preprečevanje in zatiranje posameznih bolezni. Po potrebi se skliče tudi Lokalno središče za nadzor bolezni (LSNB).

Za posebno nevarne bolezni živali mora UVHVVR pripraviti načrte ukrepov ob pojavu bolezni. Načrt ukrepov določa postopke in ukrepe ob pojavu bolezni, shemo delovanja služb, opremo, sredstva, osebje, ki sodeluje ob izvajanju ukrepov in drugo. Na spletni strani GOV.SI ([Nacrti-ukrepov-in-simulacijske-vaje](#)) so dostopni načrti ukrepov za posebno nevarne bolezni živali kot so slinavka in parkljevka (SIP), klasična prašičja kuga (KPK), aviarna influenza (AI oziroma HPAI), atipična kokošja kuga, afriška prašičja kuga (APK), konjska kuga in vozličasti dermatitis (VD).

5.1 KRATEK OPIS POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI

5.1.1 Slinavka in parkljevka

Slinavka in parkljevka je zelo nalezljiva virusna bolezen parkljarjev, predvsem goveda, ovac, koz, prašičev in tudi nekaterih vrst parkljaste divjadi (jelenjadi, srnjadi, divjih prašičev). Za bolezen je najbolj dovzetno govedo, nato prašiči, ovce in koze. Z mlekom se lahko okužijo tudi psi in mačke, vendar ne kažejo nobenih kliničnih znakov in bolezen zlahka preživijo. Konji so povsem nedovzetni, perutnina pa se okuži le v izjemnih okoliščinah. Za človeka virus slinavke in parkljevke ni nevaren. Če pa do okužbe le pride, se kaže v obliki vročine in mehurjev na ustnicah, jeziku in rokah.

Osnovni vir infekcije so bolne živali v akutni fazi bolezni, ki izločajo virus z vsemi sekreti in ekskreti. Živali izločajo virus do ozdravitve (v povprečju 10 dni). Nekatere živali pa ostanejo klicenoske in še dolgo izločajo virus.

Visok pogin se lahko pojavi pri mladih živalih, predvsem jagnjetih in pujskih. Odrasle živali redko poginejo. Bolezen povzroča ogromno gospodarsko škodo, pri čemer ne gre toliko za neposredne izgube zaradi poginov (od dva do pet odstotkov) kot za posredne, med katere štejemo dolgotrajno in bistveno zmanjšano proizvodnjo mleka, zvriganje, rojevanje nevitarnih živali, hujšanje itd. Bolezen predstavlja zelo pomembno oviro pri mednarodnem trgovanju z živalmi in njihovimi proizvodi.

Pri govedu je prvi znak bolezni visoka temperatura, ki jo spremlja potrtost, neješčost in nenaden padeč mlečnosti. Sledi pojav mehurčkov po jeziku, ustnicah, dlesni, dentalni plošči, nosnicah, koži nad in med parklji, po seskih itn. Mehurčki v 24 urah popokajo in pustijo za sabo boleče razjede. Pri hudih okužbah lahko pride do luščenja sluznice jezika. Razjede po ustih privedejo do povečanega izločanja sline, cmokanja in oteženega hranjenja. Poškodbe po parkljih privedejo do akutne šepavosti, zavračanja gibanja, sekundarne infekcije pa lahko povzročijo resne poškodbe globinskih tkiv parkljev. Zelo hitro pride tudi do izgube telesne mase. Poškodbe na seskih lahko vodijo v vnetje vimena.

Pri prašičih se pojavi vročica, neješčost in upiranje gibanju. Najbolj izražene so spremembe na parkljih, ki povzročijo akutno šepanje in pogosto ležanje, zlasti če so prašiči nastanjeni na trdih tleh. Mehurčki po jeziku so pri prašičih zelo redek pojav in se tudi zelo hitro pozdravijo. Slinavka in parkljevka se pri drobnici pojavi v najblažji obliki in velikokrat tudi ni dovolj hitro ugotovljena. Mehurčki se pojavijo po navadi na zobni plošči in zgornji strani jezika. Gre za drobne poškodbe, ki se zelo hitro pozdravijo. Poškodbe nog je zelo težko prepoznati, se pa spremembe najpogosteje pojavijo v reži med parklji. Največkrat je v čredi drobnice opaziti šepanje, ki ga je treba ločiti od drugih oblik šepanja. Tako kot pri drugih vrstah živali lahko tudi pri drobnici pride do nenadnih, visokih poginov mladičev, predvsem zaradi poškodb srčne mišice.

5.1.2 Goveja kuga

Goveja kuga je zelo nalezljiva akutna virusna bolezen prežvekovalcev in prašičev. Bolezen se prenaša z neposrednim stikom med živalmi, virusi pa so v izdihanem zraku, solzah, nosnem izcedku, slini, fecesu in urinu.

Bolezen se začne z visoko temperaturo. Živali so potrte in nemirne, izgubijo apetit, pojavi se izcedek iz oči in nosu, dihanje je hitro in plitvo. Na sluznicah ust, nosu in urogenitalnega trakta se pojavijo majhne nekrotične spremembe, ki se hitro večajo. Lahko se povečajo tudi površinske bezgavke. Po nastanku nekrotičnih sprememb na sluznicah se pojavi močna driska, ki ji sledi hitra dehidracija, kolaps in smrt. Večina živali pogine v 6 do 12 dneh po pojavu kliničnih znakov. Bolezen lahko poteka tudi subakutno (bolezen se ne razvije hitro in hudo, kratko trajanje bolezni), in sicer v endemični območjih ali ob okužbi z manj virulentnimi sevi virusa. Ob pojavu bolezni v visoko dovzetni populaciji je obolevnost do 100 odstotna, smrtnost pa okoli 50 odstotna (25 do 90 odstotna).

5.1.3 Kuga drobnice

Kuga drobnice je bolezen ovac in koz, ki je podobna goveji kugi. Okužene živali izločajo virus z izdihanim zrakom in vsemi izločki. Bolezen se prenaša z neposrednim stikom med živalmi in se širi na nova območja s premiki okuženih živali.

Bolezen se kaže s povišano temperaturo, potrtostjo in neješčnostjo. Pojavi se tudi izcedek iz nosu in oči. Dva do tri dni po pojavu povišane temperature se pojavijo spremembe na ustni sluznici, ki nekrotizirajo (odmrejo). Večina živali dobi močno drisko, ki vodi v hitro dehidracijo in hujšanje. Smrtnost je lahko tudi do 90 odstotna.

5.1.4 Pljučna kuga govedi

Pljučna kuga govedi je akutna, subakutna ali kronična bolezen govedi. Govedo se okuži z vdihavanjem okuženih kapljic, nujen pa je tesen stik med živalmi.

Pri akutni obliki se pojavijo povišana temperatura, neješčnost, potrtost in hitro dihanje. Temu sledita suh kašelj, ki postane sčasoma močnejši, in bolečina v prsnem delu, zaradi česar živali zavzamejo netipično držo telesa. Smrtnost je lahko do 50 odstotna. Pri subakutnih in kroničnih primerih so klinični znaki blagi in se lahko prezrejo. Lahko pride do rahlega zvišanja telesne temperature, izgube kondicije in respiratornih znakov, ki se lahko izrazijo le ob povečani aktivnosti. Pri teletih do šestega meseca starosti se lahko bolezen izrazi kot artritis, s šepanjem in z otekljami prizadetih sklepov.

5.1.5 Vozličasti dermatitis

Vozličasti dermatitis (VD) je virusna bolezen goveda in vodnih bivolov. Gre za akutno infekcijsko bolezen, ki lahko prizadene govedo vseh starosti. Bolezen se hitro širi, predvsem s premiki živih živali.

Bolezen se kaže z nihajočo oziroma povišano temperaturo, z vnetjem nosne sluznice, očesnih veznic, prekomernim slinjenjem in izcedki iz nosu in oči. Pri obolelih živalih se znatno zniža mlečnost. Pojavijo se boleči vozlički velikosti dva do pet centimetrov, ki se nenadno razvijejo po celem telesu, predvsem po glavi, vratu, vimenu in presredku. Vozlički prizadenejo kožo in podkožje, iz njih se lahko izloča serozna tekočina.

Po dveh tednih lahko vozliči nekrotizirajo in se ločijo od okolice. Lahko pride tudi do sekundarne bakterijske okužbe vozličkov in do nastanka gnojnih ran in abscesov. Po sluznicah ustne votline, prebavil, sapnika in pljuč se pojavijo lezije. Bezgavke so povečane, pojavijo se otekline po okončinah. Pojavi se odpor do gibanja, prisotno je oteženo dihanje, živali so depresivne, neješčče, hujšajo in so izčrpane.

Glavni način prenosa bolezni je mehanski prenos z vektorji iz debela členonožcev (Arthropoda). Čeprav do sedaj ni bila ugotovljena specifična vrsta vektorja, imajo komarji in muhe veliko vlogo pri prenosu bolezni. V manjši meri lahko predstavlja vir okužbe tudi neposreden stik z okuženimi živalmi. Do prenosa bolezni lahko pride tudi z zaužitjem vode in krme, onesnažene s slino okuženih živali. Bolezen se ne prenaša na ljudi.

Pojav bolezni ima velik ekonomski vpliv predvsem zaradi velikih posrednih škod in izgub, ki nastanejo v proizvodnji (upad mlečnosti, zmanjšana kvaliteta kož) in zaradi prepovedi premikov živali in proizvodov na in iz območij z omejitvami. Smrtnost živali pa ni velika. Bolezen se ne zdravi. V RS te bolezni ni, vendar UVHVVR med drugim izvaja tudi monitoring z aktivnim nadzorom s kliničnimi pregledi določenih kmetijskih gospodarstev na območjih s povečanim tveganjem.

5.1.6 Mrzlica doline Rift

Mrzlica doline Rift je akutna virusna bolezen, ki jo prenašajo komarji in večinoma prizadene prežvekovalce ter ljudi. Pri živalih prenos bolezni brez vektorjev (komarjev) ni pomemben, medtem ko je pri ljudeh pomembna pot okužbe tudi pri ravnanju s tkivi, krvjo oziroma izločki okuženih živali ali v laboratoriju.

Pri ovcah je obolevnost skoraj 100 odstotna, smrtnost pa je največja pri zelo mladih jagnjetih (95 do 100 odstotna) in teličkih (okoli 70 odstotna). Bolezen lahko poteka perakutno, kar pomeni, da ovce poginejo čez noč oziroma naenkrat oslabijo in se zgrudijo. Pri akutnem poteku se povišata telesna temperatura in pulz, ovce oslabijo, negotovo hodijo, bruhamo in imajo izcedek iz oči in nosu. Lahko se pojavijo tudi krvava driska in krvavitve po vidnih sluznicah. Pri odraslih ovcah je verjetnejša subakutna oblika, ki se kaže s povišano temperaturo, neješčostjo in oslabelostjo. Pogosto je prepoznaven znak zlatenica. Pri brejih ovcah pride do zvirgavanja. Klinični znaki pri kozah so podobni, vendar manj intenzivni. Tudi pri govedu so klinični znaki podobni. Bolezen se prav tako močneje izrazi pri mladih živalih. Pri brejih živalih sta pogosta zvirgavanje in padec mlečnosti.

5.1.7 Osepnice ovac in koz

Osepnice ovac in osepnice koz sta zelo sorodni bolezni. Verjetno ju povzroča isti virus, pri katerem je prišlo do prilagoditve na vrsto živali. Bolezen se širi po dihalni poti z neposrednim prenosom med živalmi. Ker je virus precej stabilen, je pomemben vir okužbe tudi kontaminirano okolje. Okužene živali izločajo virus z vsemi izločki in s krastami.

Pri mladih živalih poteka bolezen v precej hujši obliki kot pri starejših. Poleg visoke temperature se pojavita slinjenje in izcedek iz oči ter nosu. Prizadete živali se nočejo gibati, na koži pa se pojavijo spremembe, ki so vidnejše na mestih s kratko dlako, pojavijo pa se tudi na sluznicah. Celjenje mehurčkov lahko traja pet do šest tednov. Smrtnost lahko doseže 50 odstotkov, pri mladih živalih pa tudi do 100 odstotkov.

5.1.8 Konjska kuga

Konjska kuga je akutna ali subakutna virusna bolezen enoprstih kopitarjev, ki jo prenašajo insekti. Najbolj dovzetni so konji in mule. Smrtnost pri konjih je lahko do 95 odstotna, pri mulah pa od 50 do 70 odstotna. Oslji so manj dovzetni za bolezen.

Pri konjih se bolezen pojavlja v štirih oblikah. Pljučna oblika poteka perakutno s povišano temperaturo in močno oteženim dihanjem. Pojavi se pljučni edem in penast izcedek iz nosnic. Konji stojijo z razširjenimi prednjimi nogami, iztegnjeno glavo, spuščeni ušesi in imajo razširjene nosnice. Pri srčni obliki se poleg povišane temperature pojavijo edemi na glavi (veke, ustnice, lica, jezik in grlo), ki se pri hudi obliki širijo tudi na vrat, prsi in trebuh. Mešana oblika se lahko začne kot srčna oblika, ki ji sledijo znaki pljučne oblike s kašljem, izločanjem penaste tekočine in kolapsom ali z blagimi znaki pljučne oblike, po katerih se pojavijo edemi. Najblažja oblika poteka kot vročica, najpogosteje subklinično. Poleg povišane temperature se pojavi vnetje očesnih veznic, oteženo dihanje in povišan utrip.

5.1.9 Afriška prašičja kuga

Afriška prašičja kuga (APK) je bolezen domačih in divjih prašičev. Za akutno obliko bolezni so značilni visoka telesna temperatura, krvavitve po koži in sluznicah ter visok pogin živali. Mehki klopi so rezervoar virusa v naravi. V klopih se lahko virus uspešno razmnožuje in prenaša z okuženega na neokuženega prašiča. Za virus APK so v naravi dovzetni samo prašiči, domači in divji. Evropski divji prašič je na virus prav tako občutljiv kot domači prašič. Virus se najpogosteje prenaša ob stiku okužene živali z neokuženo. Tudi vsi proizvodi in stranski proizvodi iz okuženih prašičev so možen vir infekcije, zlasti kot krma za prašiče (pomije). Mehaničen prenos je možen z obleko, obutvijo in instrumenti ter s prevoznimi sredstvi (letalski, ladijski promet). Bolezen je zelo podobna klasični prašičji kugi.

Bolezen lahko poteka perakutno – živali nenadoma poginejo (brez kliničnih znakov), najpogostejša oblika bolezni pa je akutna oblika, medtem ko kronično obliko povzročajo manj virulentni sevi virusa. Prizadeti prašiči so potrti, ne jedo, če jih prisilimo k gibanju, se neradi gibljejo, zanaša jih v zadnjem delu, ležijo in se tiščijo skupaj, kot da jih zebe. Najprej se pojavi povišana temperatura. V začetku okužbe se pojavljajo pomodrelost sluznic, nekoordinirano gibanje, driska in bruhanje. Pozneje se pojavita difuzna hiperemija in rožnato obarvanje kože po rilcu, ušesih, repu in spodnjih delih nog. Živčna znamenja so pogosta tudi v začetnih stadijih bolezni, kažejo pa se s gibanjem živali v krogu, tresenjem mišic in krči. Pri domačih prašičih je smrtnost pogosto 100 odstotna. Pri nizko virulentnih sevih pride do manj izrazitih kliničnih znakov bolezni. Pri kronični obliki je inkubacija daljša, pojavljajo se kožne spremembe v obliki alopecij, dermatitisa, rožnatih sprememb po koži trebuha. Pri brijih svinjah lahko pride do dviga telesne temperature, povečanega števila abortusov, majhnih gnezd in mrtvorojencev.

Evropska unija in pristojni organi v okuženih državah članicah izvajajo številne ukrepe za nadzor in izkoreninjenje bolezni, vendar je pri tem ključnega pomena dobro sodelovanje z lovci (in njihovimi združenji) ter s kmeti (in njihovimi združenji). Lovci spremljajo zdravstveno stanje v populacijah divjih živali in imajo ključno vlogo pri varovanju zdravja živali, vključno z domačimi živalmi. Prav tako igrajo pomembno vlogo pri preprečevanju vnosa in širjenja te bolezni gozdni delavci in obiskovalci gozda.

5.1.10 Klasična prašičja kuga

Klasično prašičjo kugo (KPK) povzroča virus, ki spada med pestiviruse. Prašiči izločajo virus z vsemi izločki, zlasti s slino, urinom in fecesom. Različni sevi virusa se širijo različno hitro. Praviloma se bolj virulentni sevi

širijo hitreje in povzročajo višjo obolevnost. Smrtnost lahko doseže 90 odstotkov. Virus se med rejami širi na različne načine. Med najpogostejše spada nakup prašičev v inkubaciji ali trajno okuženih. Pomemben je tudi prenos s prašičjim mesom in izdelki ter pomijami. Bolezen lahko prenašajo tudi ljudje, predvsem kmetje in veterinarji, z obutvijo, obleko in opremo. Možen je prenos s krvososnimi insekti in vetrom, vendar je ta način prenosa virusa manj pogost. Tudi divji prašiči so možen vir infekcije za domače prašiče.

Pujski lahko poginejo v perakutni fazi brez kliničnih znamenj, vendar je najpogostejša akutna oblika. Prizadeti prašiči so potrti, ne jedo, se neradi gibljejo, če jih prisilimo h gibanju, jih zanaša v zadnjem delu, ležijo in tiščijo se skupaj, kot da jih zebe. Najprej se pojavi povišana telesna temperatura. V začetku se pojavlja zaprtje, ki mu sledita driska in bruhanje. Kasneje se pojavita difuzna hiperemija in rožnato obarvanje kože po trebuhu. Pojavlja se konjunktivitis. Veke so včasih zlepljene zaradi posušenega gnojnega izcedka. Živčna znamenja so pogosta tudi v začetnih stadijih bolezni. Gibanje v krogu, tresenje mišic in krči so najpogostejši. Smrt nastopi navadno sedem do 15 dni po začetku bolezni. Pri nizko virulentnih sevih so znaki manj izraženi. Pri kronični obliki je inkubacija daljša, pojavljajo se kožne spremembe v obliki alopecije, dermatitisa, rožnatih sprememb po koži trebuha. Pri brejih svinjah lahko pride do dviga temperature, zvriganja, majhnih gnezd, mrtvorojencev in nenormalnosti pri pujskih.

5.1.11 Aviarna influenca

Aviarno influenco povzročajo virusi influence tipa A. Glede na njihovo virulentnost jih razvrščamo v dve skupini:

- zelo virulentni virusi, ki povzročajo visoko patogeno aviarno influenco (HPAI) in
- nizko virulentni virusi, ki povzročajo nizko patogeno aviarno influenco (LPAI).

Okužene živali izločajo virus prek nosnic, ustne oziroma kljunske votline, očesne veznice in kloake. Inficirane živali lahko izločajo virus, še preden kažejo klinična znamenja bolezni oziroma v primeru okužbe vodne perutnine tudi, kadar so le klicenosci. Virus se prenaša z direktnim kontaktom med dovzetnimi vrstami ali pa prek kontaminiranih površin oziroma hrane. Ker se virus HPAI nahaja tudi v drugih organih oziroma tkivih, so lahko trupla poginulih ptic ob kanibalizmu in predatorstvu pomemben vir okužbe. Vertikalni prenos je mogoč le v primeru kontaminacije jajčne lupine in jajčne vsebine. Čeprav veljajo prostoživeče ptice rezervoar virusov AI, imajo le-te manjšo vlogo pri prenosu HPAI na domačo perutnino. Veljavna teorija je, da prostoživeče ptice prenesejo na domačo perutnino nizko patogene seve, ki lahko postanejo bolj ali zelo patogeni in tako povzročijo HPAI. Pomemben dejavnik pri prenosu HPAI virusov je človek, saj pri nepazljivosti oziroma nevednosti lahko razširi virus že s svojo obleko, čevlji, opremo, krmo ali vozili. Običajno se virus širi med osebki istih ali sorodnih vrst, prenos virusa pa je mogoč tudi s ptic na sesalce in tudi ljudi ali obratno.

Klinični znaki AI so različni: prizadet je lahko dihalni, prebavni, reprodukcijski in živčni sistem. Najbolj očiten znak je velik pogin, tudi do 100 odstotni. Pri akutni obliki imajo lahko živali živčne znake, kot so ataksija, tresenje glave in vratu, tortikolis, težko stojijo, so neaktivne in se manj oglašajo. Pojavi se potrtost, zmanjša se ješčost in poraba vode. Pri nesnicah pade nesnost, ki se v nekaj dneh popolnoma ustavi. Pojavijo se lahko tudi edem podkožja glave, cianoza kože v področju glave in na nogah, kihanje, kašljanje, izcedek iz nosnic, konjunktivitis, sinusitis. Pri nojih poročajo tudi o krvavih driskah in briljantno zelenem urinu. Prostoživeče ptice in ptice v kletkah običajno ne kažejo znakov obolenja. Visok pogin s kliničnimi znaki neješčosti, slabe koordinacije v gibanju in splošne depresije je bil opisan pri goseh, racah, labodih, velikih flamingih, golobih, vrabcih in papigi pri okužbi s HPAI H5N1.

Monitoring na AI se v Republiki Sloveniji izvaja od leta 2004. Program monitoringa, ki ga vsako leto pripravi UVHVVR, je sofinanciran s strani Evropske komisije. Program se izvaja v rejah perutnine in pri

prostoživečih pticah na območju celotne države. Na območju Gorenjske regije je bil prvi primer AI zabeležen leta 2023 v prosti reji kokoši nesnic v občina Cerklje na Gorenjskem.

5.1.12 Atipična kokošja kuga

Atipična kokošja kuga je zelo nalezljiva virusna bolezen perutnine in ptic. Bolezen se najpogosteje širi s premiki živih ptic (prostoživeče ptice, ptice v kletkah, tekmovalni golobi, nakup perutnine), z ljudmi in opremo, s perutninskimi proizvodi, s kontaminirano krmo in vodo, prek drugih živalskih vrst, ki same ne zbolijo, z vetrom in ob cepljenju (kontaminacija cepiv, instrumentov za cepljenje, nepopolna inaktivacija vakcin). Možnost horizontalnega prenosa okužbe je izredno visoka. Vertikalni prenos je mogoč le ob kontaminaciji jajčne lupine in jajčne vsebine. Okužene živali lahko širijo virus, preden kažejo klinične znake bolezni. Okužijo se lahko tudi cepljene živali, ki klinično ne zbolijo, vendar virus izločajo. Med boleznijo izločajo živali virus z vsemi izločki, zlasti kapljično in s fecesom. Bolezen lahko prenašajo tudi ljudje, predvsem kmetje in veterinarji, z obutvijo, obleko in instrumenti.

Klinični znaki so različni. Pri okužbi z velogenimi sevi virusa se bolezen pojavi nenadoma in se hitro razširi na vse živali v jati. Kadar gre za perakutni potek, živali poginjajo tudi brez predhodnih kliničnih znakov. Okužbe z velogenimi sevi navadno povzročajo oteženo dihanje, apatičnost, depresijo in vodeno-zelena drisko s primesmi krvi. Roža in podbradek sta cianotična, opazna je tudi oteklina glave. Živali imajo zaprte oči, očesne veznice so otečene, vrat pa stegnen naprej. Ker ne jedo in ne pijejo, dehidrirajo in obnemorejo. Pogin je zelo visok in lahko v nekaj dneh doseže 90 odstotkov. Živali, ki preživijo akutno fazo bolezni, kažejo prizadetost centralnega živčnega sistema. Pojavijo se ataksija, tortikolis in pareza. Opaziti je tudi rahlo drhtenje celotnega telesa ali krče.

Nevrotropni velogeni sevi povzročajo najprej akutne dihalne motnje, ki jim v enem do dveh dneh sledijo živčni znaki. Driske običajno ni opaziti. Prizadeta je celotna jata. Pogin je višji pri mlajših živalih – lahko doseže tudi 90 odstotkov, pri starejših pa je nižji, pogine jih do 50 odstotkov.

Mezogeni sevi povzročajo blažje klinične znake. Živali so neješče, kihajo, pojavi se tudi rumeno-zelena driska, nesnost pa se zniža. Živčni znaki se lahko pojavijo šele po dveh tednih in to pretežno pri mladih živalih.

Za lentogeno obliko okužbe so značilne blage respiratorne motnje in padec nesnosti; živali so neješče. Po preboleli bolezni se nesnost povrne na prejšnjo raven. Pri golobih je klinična slika podobna tisti pri kokoših. Živali so potrte, perje je nasršeno, opazna je neješčost. V sedmih dneh po okužbi se pojavijo živčni znaki: ohromelost nog in kril, tortikolis in tresenje ter poliurija. Oboli lahko tudi 70 odstotkov živali v jati, smrtnost pa lahko doseže 20 odstotkov. Za okužbo so bolj občutljive mlade živali, še posebno v starosti, ko nimajo več maternalnih protiteles.

5.1.13 Bolezen modrikastega jezika

Gre za vektorsko bolezen, ki jo prenaša vektor – krvosesna mušica. V zimskem obdobju vektorji niso aktivni, kar pomeni, da se v tem času bolezen ne more prenašati oziroma širiti. Redno vzorčenje se opravi pred začetkom obdobja aktivnosti vektorja (aprila) in po koncu obdobja aktivnosti (pozimi).

Bolezen modrikastega jezika je bolezen živali, za katero so dovzetni domači in divji prežvekovalci, za človeka pa ni nevarna in se z njo ne more okužiti. Konji in prašiči niso dovzetni. Bolezen v toplejših mesecih prenašajo vektorji (krvosesne mušice). Prenos z živali na žival brez vektorja ni mogoč. Čeprav bolezen najbolj prizadene ovce, je govedo glavni rezervoar virusa med sesalci in je zelo pomembno za epidemiologijo bolezni.

Pri okužbi z določenimi sevi, kot je sev 4, so lahko klinični znaki blagi oziroma živali kliničnih znakov ne kažejo. Bolezen ni smrtna, povzroča pa gospodarsko škodo, predvsem zaradi omejitev premikov živali in s tem povezanih ukrepov, vpliva pa tudi na proizvodnjo mleka in povzroča motnje v reprodukciji. Za določene seve je na voljo učinkovito cepivo. BTV je sicer na ravni EU umeščena med boleznih kategorije C, za katere lahko države članice EU izvajajo neobvezne programe izkoreninjenja. V zadnjih letih se je bolezen razširila v številnih evropskih državah.

V RS je bil v letu 2015 prvič zabeležen pojav boleznih modrikastega jezika. Zaradi načina prenosa (krvososne mušice) je bolezen težje omejiti; edin način je preprečevanje in omejitev širjenja s cepljenjem. V RS se cepi proti boleznih modrikastega jezika drobnico in govedo od leta 2017 dalje.

Slovenija je imela do leta 2024 status države, proste BTV, za ohranitev statusa pa se je izvajalo redno vzorčenje kontrolnih živali v skladu z zahtevami zakonodaje EU. Na podlagi pozitivnih rezultatov laboratorijskih preiskav kontrolnih živali na območju Celja in Slovenj Gradca ter potrditve v evropskem referenčnem laboratoriju je bila v februarju 2025 potrjena prisotnost boleznih modrikastega jezika v RS. Zaradi potrditve BTV je Slovenija izgubila status države, proste te boleznih.

5.2 BOLEZNI ŽIVALI IN PODNEBNE SPREMEMBE

Ko govorimo o živinoreji, živinorejskih sistemih in posebno nevarnih boleznih živali, ne moremo več mimo njihovih povezanosti s podnebjem in tudi s podnebnimi spremembami. Zato je v tem podpoglavju regijske ocene delno prevzeto tudi besedilo, ki ga je za potrebe izdelave Ocene tveganja za posebno nevarne boleznih živali pripravila UVHVVR.

Živinorejski sistemi, podnebne spremembe in zdravje živali so medsebojno povezani v zapletene mehanizme. Pomemben vpliv na podnebne spremembe ima proizvodnja živali (živinoreja), predvsem prežvekovalci, ki s sproščanjem metana in dušikovega oksida prispevajo k večjim količinam toplogrednih plinov v ozračju. Kmetijska dejavnost, skupaj s proizvodnjo živali prispeva med 10 in 12 odstotkov globalne emisije toplogrednih plinov v obliki ogljikovega dioksida. Prispeva tudi 40 odstotkov skupne emisije metana (iz črevesne fermentacije, razkrajanja gnoja in poplave riževih polj) in 65 odstotkov skupne količine dušikovega oksida (iz kmetijskih zemljišč, zaradi uporabe dušikovih gnojil, gnojenja in sežiganja biomase). Čeprav imata tudi metan in dušikov oksid močan vpliv pri nastajanju učinka tople grede, se ne sproščata v ozračje v takšnih količinah kot ogljikov dioksid, ki ima tudi daljšo razpolovno dobo v primerjavi z omenjenima plinoma. Prav tako ima živinoreja pomemben vpliv na uporabo zemljišč, kjer se predvsem s krčenjem gozdov za ustvarjanje pašnikov in njiv večajo površine, namenjene za živinorejo. Vsekakor pa po drugi strani tudi podnebne spremembe vplivajo na proizvodnjo in zdravje vzrejnih živali ter proizvodnjo krme za živali.

Spremembe podnebja se izražajo v kakovosti vode, zraka in hrane, pa tudi s spremembami v ekosistemih, kmetijstvu, industriji in naseljih. Zdravje živali je lahko posledično prizadeto zaradi ekstremnih dogodkov in s pojavom novih oziroma ponovnim pojavom starih nalezljivih boleznih, pri čemer se nekatere med njimi prenašajo z vektorji (npr. insekti in drugimi prenašalci boleznih), ki so močno odvisni od vremenskih razmer.

To zahteva ukrepanje in prilagajanje vseh inštitucij, povezanih s kmetijstvom, še posebej veterinarske službe, kjer se je treba prilagoditi večjim tveganjem, povezanim s podnebnimi spremembami. Podnebnim spremembam se bo, odvisno od lokacije in vpliva podnebnih sprememb na določenih območjih, morala prilagajati tudi proizvodnja živali.

Vpliv podnebnih sprememb na živinorejo in zdravje živali se kaže v različnih oblikah. Predvsem je treba omeniti spremembe v temperaturi in razpoložljivosti pitne vode ter spremembe v produktivnosti ekosistemov. Ti dejavniki so močno odvisni od geografskega območja in imajo lahko negativne posledice na biotsko raznovrstnost ter blago in storitve, kot so proizvodnja hrane in potrebe po vodi.

Primarni dejavniki, ki povezujejo podnebne spremembe in produktivnost živali (rodnost, zdravje in bolezniness živali) in živinoreje kot kmetijske panoge (proizvodnje mesa, mleka, jajc, volne ipd.), so:

- spremembe v vzorcih, intenziteti in razporeditvi padavin prek leta (spremenjeni padavinski režimi),
- višje povprečne in najvišje temperature in vročinski valovi, ki vplivajo na živino s toplotnim stresom, na rastline v občutljivih fazah njihovega življenjskega cikla pa s povečevanjem evapotranspiracije iz pridelkov in z izhlapevanjem vode iz tal in vodnih zadrževalnikov,
- pogostejši oziroma intenzivnejši ekstremni vremenski dogodki (poplave, nevihte, močan veter, suše ipd.), ki povzročajo povečano smrtnost živali, večjo verjetnost za poškodbe bivalnih prostorov živali, povečano obremenitev higienskih služb za odvoz poginulih živali in večje potrebe po zavetiščih za živali.

Sekundarni dejavniki podnebnih sprememb, ki se kažejo kot posledice primarnih dogodkov, so:

- več bolezniness in parazitskih obolenj,
- slabši apetit in prebavljivost krme pri živalih,
- novi insekti in bolezni, ki se širijo iz toplejših krajev ter ostali členonožci (Arthropoda),
- slabše priraščanje in splošno počutje živali (na primer zmanjšana proizvodnja mleka),
- večja smrtnost in obolelost starejših živali in mladičev,
- povečano število nekaterih bolezniness, ki se prenašajo z vodo,
- pomanjkanje hrane in pitne vode za živali,
- vpliv na kakovost in velikost na življenjskega prostora živali zaradi pogostejših poplav in gozdnih požarov in drugih požarov v naravnem okolju,
- povečano število škodljivcev, manj pogost stres mraza na živino, povečano število zajedavcev, intenzivnejši napadi zajedavcev oziroma komarjev zaradi milejših zim.

Spremembe podnebja vplivajo na zdravje živali na več načinov. Vedno, ko pride do večjih nihanj vremenskih spremenljivk, lahko pride tudi do večjih bioloških sprememb, tako v zdravju oziroma pojavi bolezni živali, kot v populacijski dinamiki živali, distribuciji in razpoložljivosti patogenov v okolju. V procesu spremembe zdravja oziroma pojavi bolezni prihaja do stalnega nihanja, ki se kaže v spremembi ravnotežja med tremi elementi ekološke triade: posrednikom, gostiteljem in okoljem. Tako se lahko patogeni v okolju pojavljajo v večji gostoti, so bolj agresivni in vplivajo na nihanje imunosti gostiteljskih vrst. Okolje vpliva na sistem zdravja živali in se nenehno spreminja, sistem pa ni imun na take spremembe.

Spremembe v vremenskih vzorcih spremenijo prostorsko razporeditev prenašalcev bolezni oziroma vektorjev, kot so insekti, ektoparaziti in endoparaziti (npr. komarji in klopi ter ostali členonožci). Ker so členonožci zelo občutljivi na spremembe okolja (predvsem na spremembe temperature), to vpliva tudi na širjenje in prenos bolezni, ki so odvisne od vektorjev. Tako bodo bolezni, kot so bolezen modrikastega jezika, mrzlica zahodnega Nila, afriška prašičja kuga, venezuelski encefalomyelitis kopitarjev, lymfska borelijoza, rumena mrzlica in visceralna leishmanioza, ostale omejene na distribucijo vektorjev in so v veliki meri odvisne od prisotnosti samega vektorja. Pojav vedno novih bolezniness na določenem območju in pojav starih, ki se širijo z vektorji, kaže na jasen primer povezave med podnebnimi spremembami in vplivi na zdravje živali in posredno tudi ljudi. S pogostejšim pojavom ekstremnih dogodkov bo prišlo tudi do povečanja števila smrtnih žrtev, ki so povezane s podnebnimi spremembami in širjenjem bolezni ljudi in živali.

Predvideva se lahko, da bo v časovnem okviru od pet do 10 let marsikje, tudi pri nas, zaradi podnebnih sprememb prišlo do novih oziroma ponovnih pojavov določenih bolezni živali, ki so neposredno povezane s podnebnimi spremembami v regiji. Obremenitev okolja s patogeni je še najbolj očitna v primeru fekalno – oralne poti prenosa, ki se navezuje na prenos preko vode. Te bolezni vključujejo aviarno influenco in atipično kokoško kugo pri divjih pticah, ki se selijo glede na letni čas. Virusi, ki ga ptice selivke poleti deponirajo v višjih zemljepisnih širinah, se lahko shranijo v permafrostu v subarktičnih razmerah in tam preživijo stoletja. Za divje ptice je znano, da so zbiralniki oziroma katalizatorji različnih patogenov, vključno z virusom zahodnega Nila, kjer ptice delujejo kot naravni gostitelji, v katerih se virus lahko razmnožuje. Prav tako lahko anaerobne bakterije vraničnega prisada v obliki spor preživijo v zemlji več desetletij.

Bolezni, ki se prenašajo s členonožci, tvorijo sorodno, vendar drugo kategorijo. Posredni prenos povzročiteljev bolezni poteka z različnimi vrstami klosov. Vrsta mehkih klosov se na primer hrani na svinji bradavičarki, ki igra pomembno vlogo pri prenosu afriške prašičje kuge (APK). Povzročitelj virusa APK lahko preživi do osem let v klopu. Obstajajo tudi številne mušice in komarji, ki lahko prenašajo bolezni, ki vključujejo tako imenovano »spečo stopnjo« patogenov. Tako lahko na primer virus mrzlice doline Rift (RVF) preživi v jajčecih komarjev več let, dokler daljša obdobja padavin ne omogočijo nadaljnega razvoja komarja, ki se nato hrani na prežvekovalcih in s tem oživi cikel RVF, kar posledično vodi do izbruha bolezni pri prežvekovalcih. Okuženi prežvekovalci, ki so v gostih naseljih v kontaktu z ljudmi, lahko prenesejo bolezen preko komarjev tudi na ljudi ter tako prispevajo k širjenju RVF med ljudmi. Širjenje insektov na daljše razdalje in širša geografska območja je možno tudi z vetrom.

Iz navedenih primerov je razvidno, da so posledice podnebnih sprememb zelo kompleksne in se lahko kažejo v različnih oblikah tudi na zdravju živali.

Spopadanje oziroma prilagajanje na negativne posledice podnebnih sprememb mora temeljiti na strategiji prilagajanja živinoreje, medsebojnega sodelovanja različnih institucij oziroma služb in izobraževanja ter usposabljanje ljudi. To pomeni, da je potrebno:

- a) uvesti spremembe v upravljanju, tehnologiji in infrastrukturi, kot na primer:
 - varovanje pašnikov in njihove biotske raznovrstnosti pred propadanjem,
 - priprava sistema hitrega odziva na nevarnosti za zdravje živali in rastlin,
 - uporaba dobre prakse rabe zemljišč, da se zmanjša nevarnost erozije,
 - povečanje dostopnosti v smislu količine in kakovosti vode za živino,
 - uporaba genotipov z večjo odpornostjo na sušo in na vedno večje pritiske vektorjev bolezni,
 - ustvarjanje krmnih rezerv za krizna obdobja;
- b) okrepiti raziskave, razvoja in prenos novih tehnologij;
- c) razviti informacijske in podporne sisteme za pomoč pri odločanju v javnem in zasebnem sektorju (z uporabo kakovostnih meteoroloških podatkov, vključno s sistemi zgodnjega opozarjanja in uporabo matematičnih modelov za predvidevanje dogodkov in njihovih posledic);
- d) razviti in razširiti uporabo kmetijskega zavarovanja, primernega za podnebna tveganja;
- e) izboljšati prostorsko načrtovanje ukrepov za prilagajanje podnebnim spremembam;
- f) zaščititi ekosisteme, delovanje povodij in biotsko raznovrstnost;
- g) razviti ustrezne institucionalne zmogljivosti za prilagajanje in usklajevanje na nacionalni in lokalni ravni, kar pomeni prilagajanje organizacij in standardov ter ustvarjanje novih zmogljivosti za boljšo učinkovitost pri reševanju posledic podnebnih sprememb.

Proaktiven pristop je ključnega pomena za upravljanje podnebnih tveganj. Podnebne spremembe in socialno-ekonomski vplivi teh sprememb zahtevajo posodobljene strategije nadzora za veterinarsko službo v zvezi z ugotavljanjem in predvidevanjem nastanka bolezni, povezanih s podnebnimi spremembami. Ključne so raziskave ter predlogi preventivnih ukrepov (rešitev oziroma ustreznega odzivanja) na lokalnih in regionalnih ravneh, ki pa zahtevajo podporo različnih mednarodnih organizacij za raziskave in izobraževanje. Ti ukrepi imajo jasne gospodarske, okoljske in družbene koristi, saj z njimi dosežemo

potencialne učinke in zmanjšujemo nevarnosti za ekosisteme in zdravje ljudi ter živali, povezanimi s podnebnimi spremembami.

Odsotnost bolezni pri živalih je ključna za zagotavljanje zdravja ljudi in živali ter varne hrane. Pomembno je, da imamo učinkovit sistem za zgodnje odkrivanje bolezni in hitro ukrepanje tako na nacionalni ravni kot tudi v širšem evropskem prostoru. Posledice pojava bolezni živali se kažejo kot izguba dohodka na ravni posameznika oziroma gospodarstva (pogini in usmrtiltve živali) ter na ravni občine in države (omejitve pri trgovanju oziroma izvozu, pomanjkanje surovin za industrijo idr.).

Zaradi obsežnega prometa z živalmi in njihovimi proizvodi, sprememb v okolju, velikih koncentracij živali na nekaterih območjih ter drugih dejavnikov pomenijo posebno nevarne bolezni grožnjo za zdravje živali pri nas, kar zahteva pripravo in načrtovanje ukrepov ob pojavu posameznih posebno nevarnih bolezni živali. Poleg bolezni, ki so znane že desetletja in stoletja, se pojavljajo nove oziroma se stare bolezni pojavljajo v novi, spremenjeni obliki. Prav tako se zaradi spremenjenih podnebnih razmer in prilagoditve povzročiteljev stare bolezni širijo na območja, na katerih jih v preteklosti ni bilo.

Zaščita živali pred posebno nevarnimi boleznimi obsega sistem družbenih, skupinskih in posamičnih aktivnosti ter ukrepov za njihovo preprečevanje, obvladovanje in zatiranje ter odstranjevanje njihovih posledic. Uspešno preprečevanje in obvladovanje posebno nevarnih bolezni živali temelji na učinkovitem sistemu spremljanja in usklajenega delovanja veterinarskih ter drugih služb. Najpomembnejše je hitro in učinkovito ukrepanje ob pojavu bolezni, še posebno ob tistih, ki se pojavljajo kot epizootije.

6. POGOSTOST POJAVLJANJA POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI

Po podatkih Območnega urada Uprave RS za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin Kranj (OU UVHVVR Kranj) je bila do sedaj v Gorenjski regiji leta 1968 zabeležena ena bolezen živali in sicer slinavka in parkljevka na območju takratnih občin Jesenice in Škofja Loka. Prvi primeri aviarnе influence (HPAI) pri perutnini in pticah v ujetništvu (v živalskem vrtu) so bili potrjeni v letih 2021 in 2023, leta 2023 tudi v prosti reji kokoši nesnic v občina Cerklje na Gorenjskem.

Drugod po državi pa so bile po podatkih UVHVVR do sedaj zabeležena naslednje bolezni živali:

- atipična kokošja kuga leta 1966 na območju takratne Občine Ptuj,
- slinavka in parkljevka leta 1968 na območju takratnih občin Sežana, Postojna, Koper, Nova Gorica, Ajdovščina, Ilirska Bistrica, Logatec, Cerknica in Ljubljana,
- manjši izbruhi atipične kokošje kuge leta 1991,
- manjši pojav klasične prašičje kuge (KPK) leta 1992 ter nazadnje leta 1996,
- visoko patogena aviarna influenza (ptičja gripa, HPAI) pri prostoživečih pticah leta 2006 v severovzhodnem delu RS (Koblerjev zaliv, Maribor, Dogošę, Spodnji Duplek, Starše in Ptujsko jezero). Aviarna influenza se je znova pojavila leta 2017. 5. januarja tega leta je bila namreč potrjena visoko patogena aviarna influenza pri prostoživečih pticah. Ugotovljen takratni podtip bolezni H5N8 prizadene tako prostoživeče ptice (predvsem vodne) kot domačo perutnino. Prvi primer bolezni je bil potrjen pri treh poginjenih labodih grbcih, najdenih v ribniku v Pragerskem (občina Slovenska Bistrica). Od leta 2020 je aviarna influenza v manjšem obsegu ves čas prisotna. Prvi primeri HPAI pri perutnini in pticah v ujetništvu (v živalskem vrtu) so bili potrjeni v letih 2021 in 2023. Leta 2021 je bila AI potrjena v manjši dvoriščni reji perutnine (100 živali). Izvedeni so bili vsi predpisani ukrepi (usmrtiltev vse perutnine na okuženem gospodarstvu, neškodljiva odstranitev trupel, čiščenje in razkuževanje, določitev zaščitnega in ogroženega območja, omejitve premikov itn.). Leta 2023 je bila prisotnost virusa AI ugotovljena v prosti reji kokoši nesnic (približno 1000 živali) v občini Cerklje na Gorenjskem. Odrejeni so bili ukrepi v skladu z Uredbo 2016/429/EU in DA 2020/687/EU: usmrtiltev vse perutnine na okuženem

gospodarstvu, neškodljiva odstranitev trupel, čiščenje in razkuževanje, določitev zaščitnega in ogroženega območja, omejitve premikov itn. Leta 2024 so do maja še dvakrat odkrili pojav te bolezni pri prostoživečih pticah (labodih grbcih), in sicer v začetku februarja na območju občin Markovci, Hajdina in Ptuj ter aprila v Prekmurju.

Preglednica 2: Posebno nevarne bolezni živali in njihovo pojavljanje na območju RS (Vir: UVHVVR, 2024)

Bolezen	Leto izbruha
Slinavka in parkljevka (SIP)	1968
Goveja kuga	1883
Kuga drobnice	nikoli ugotovljeno
Pljučna kuga govedi	nikoli ugotovljeno
Vozličasti dermatitis (VD)	nikoli ugotovljeno
Mrzlica doline Rift (RVF)	nikoli ugotovljeno
Osepnice ovc in koz	nikoli ugotovljeno
Konjska kuga	nikoli ugotovljeno
Afriška prašičja kuga (APK)	nikoli ugotovljeno
Klasična prašičja kuga (KPK)	1992, 1996
Visoko patogena aviarna influenza (HPAI)	2006, 2017, 2020, 2022, 2024 (prostoživeče ptice), 2021, 2023 (prostoživeče ptice, ptice v ujetništvu in perutnina),
Atipična kokošja kuga	1966, 1991
<i>Bolezen modrikastega jezika (BTV)</i>	<i>potrjena februarja 2025*</i>

*dodano februarja 2025, po potrditvi bolezni BTV v RS

V RS so bile z ukrepi zdravstvenega varstva živali v preteklosti zatrite oziroma uspešno nadzorovane bolezni živali, ki bi lahko povzročile večjo gospodarsko škodo in bile nevarne tudi za zdravje ljudi (na primer izbruha slinavke in parkljevke ni bilo vse od leta 1968), saj je bil izveden uspešen sistem nadzora ter izvajanja predpisanih ukrepov.

UVHVVR je na podlagi Uredbe o izvajanju Sklepa o mehanizmu Unije na področju Civilne zaščite (Uradni list RS, št. 62/14 in 13/17) leta 2015 izdelala, leta 2016 in 2024 pa dopolnila **Oceno tveganja za posebno nevarne bolezni živali**. V oceni tveganja za posebno nevarne bolezni živali, so bili izdelani trije scenariji tveganja pojava posebno nevarnih bolezni živali in sicer pojav slinavke in parkljevke (SIP), aviarne influence (AI) in klasične prašičje kuge (KPK). Vsi trije scenariji tveganja so izmišljeni in se ne dogajajo na območju Gorenjske regije. V en scenarij je vključen tudi čezmejni vidik pojavljanja in širjenja bolezni. Za vse tri scenarije tveganja je bilo ocenjeno, da je teoretična verjetnost njihove pojavitve v razponu od pet do 25 let.

Na podlagi vseh treh scenarijev tveganja je bila izdelana analiza tveganja in vrednoteni so bili vplivi na ljudi, gospodarski in okoljski vplivi ter vplivi na kulturno dediščino ter politični in družbeni vplivi. Pri ugotavljanju političnih in družbenih vplivov so bili ocenjeni oziroma upoštevani vplivi na delovanje državnih organov, vplivi na delovanje pomembnih infrastrukturnih sistemov, psihosocialni vplivi in finančna stabilnost.

Pri dveh scenarijih tveganja (SIP in KPK) ni bilo ugotovljenih vplivov na ljudi, glede višine političnih in družbenih vplivov pa so bili vsi trije scenariji tveganja uvrščeni v stopnjo 2 (od petih mogočih). Za višino gospodarskih in okoljskih vplivov in vplivov na kulturno dediščino je bilo ugotovljeno, da škoda in stroški še

zdaleč ne bi presegali višine 100 milijonov evrov, ampak v vrednosti do nekaj milijonov evrov, kar vse tri scenarije tveganja uvršča v najnižjo, prvo stopnjo teh vplivov.

Za vse tri scenarije tveganja je bilo ocenjeno, da je teoretična verjetnost njihove pojavitve v razponu od pet do 25 let, kar ustreza četrti stopnji verjetnosti (od petih) glede na merila za ovrednotenje verjetnosti za nesrečo. Vsi trije scenariji in analize tveganja so bili ocenjeni kot srednje zanesljivi.

7. MOŽEN POTEK IN PRIČAKOVANO ŠIRJENJE POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI

Glede na epizootiološko situacijo lahko pri nas pričakujemo pojav bolezni, ki se v zadnjem obdobju pojavljajo v Evropski uniji (EU), oziroma bližnjih državah. Na območju EU je to afriška prašičja kuga (APK), ki se širi iz vzhoda Evrope proti osrednjim in zahodnim območjem. Zaradi načina širjenja, kjer veliko vlogo igra populacija divjih prašičev, predstavlja nadzor nad boleznijo težavo za prizadete države. Pri nadzoru in preprečevanju širjenja igrajo ključno vlogo lovci, kmetje in veterinarji, ki morajo med seboj sodelovati. Prav tako so pomembni biovarnostni ukrepi na kmetijskih gospodarstvih.

Pojav bolezni modrikastega jezika je bil prvič zabeležen v RS v letu 2015. Zaradi načina prenosa (krvososne mušice) je bolezen težje omejiti. Edini način je preprečevanje in omejitev širjenja s cepljenjem. Pri nas cepimo proti bolezni modrikastega jezika drobnico in govedo od leta 2017 dalje. Bolezen ni spadala med posebno nevarne bolezni živali, dokler ni bila februarju 2025 zopet potrjena in je Slovenija izgubila status države, proste te bolezni.

Dodatno nevarnost predstavljajo tudi klasična prašičja kuga, aviarna influenza, slinavka in parkljevka ter kuga drobnice.

V Gorenjski regiji nimamo skoncentrirane reje govedu, prašičev, perutnine in drobnice. Za možnost širjenja bolezni je največjega pomena prisotnost dovzetne vrste. Iz tega gledišča so največjega pomena bolezni, ki se pojavljajo pri govedu in perutnini. Tveganje za vnos bolezni predstavljajo trgovanje in uvoz živali in proizvodov, mednarodna potovanja in turizem (mesni in mlečni izdelki, obutev) ter prostoživeče živali.

8. VERJETNOST NASTANKA VERIŽNIH NESREČ

Ob izrednem odstranjevanju trupel živali (sežig, zakop) pri pojavu posebno nevarnih bolezni živali se morajo upoštevati določbe 19. člena Uredbe (ES) št. 1069/2009 o določitvi zdravstvenih pravil za živalske stranske proizvode in pridobljene proizvode, ki niso namenjeni prehrani ljudi, ter razveljavitev Uredbe (ES) št. 1774/2001 v povezavi s 27. členom Zakona o veterinarskih merilih skladnosti in 22. členom Pravilnika o živalskih stranskih proizvodih, ki niso namenjeni prehrani ljudi. Ob ustreznem upoštevanju navedenega je verjetnost nastanka verižne nesreče ob pojavu posebno nevarne bolezni živali zelo majhna.

9. VETERINARSKI UKREPI ZA PREPREČEVANJE, ZATIRANJE IN IZKORENINJANJE POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI

Ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali se bodo izvajali ukrepi za preprečevanje, zatiranje in izkoreninjenje teh bolezni ter ukrepi in naloge za zaščito, reševanje in pomoč. Odrejanje veterinarskih ukrepov in nadzor nad njihovim izvajanjem opravlja UVHVVR. Odrejene ukrepe izvajajo uradni veterinarji UVHVVR, veterinarske organizacije in Nacionalni veterinarski inštitut.

V skladu s pravilnikom, ki ureja kužne bolezni živali in pravilniki, ki urejajo ukrepe za ugotavljanje, preprečevanje in zatiranje nekaterih posebno nevarnih bolezni živali ter v skladu z zakonodajo Evropske Unije, mora UVHVVR pripraviti načrte ukrepov ob pojavu določenih posebno nevarnih bolezni živali, v katerih so podrobno opredeljeni nacionalni ukrepi, ki so nujno potrebni za ohranjanje visoke ravni osveščenosti in pripravljenosti ter ukrepi za varovanje okolja, ki jih je potrebno izvesti v primeru pojava določene posebno nevarne bolezni živali.

Namen omenjenih načrtov je olajšati delo in ukrepanje veterinarske in drugih služb v primeru pojava določenih posebno nevarnih bolezni živali. Za posamezno bolezen je v načrtu ukrepov natančno izdelana pot obveščanja, ukrepanje ob sumu na bolezen, kasnejši potrditvi ali izključitvi bolezni, diagnostika, možni načini pokončanja živali itn.

Vsak načrt ukrepov ima tudi številne priloge, v katerih so navedene telefonske številke območnih uradov UVHVVR, Nacionalnega veterinarskega inštituta, KOTO d.o.o., zemljevidi območij posameznih območnih uradov, obrazci in obvestila, itd.

Načrt ukrepov, pripravljen s strani UVHVVR, odobri Evropska komisija, kateri je potrebno sporočiti tudi kakršnekoli spremembe.

9.1 Veterinarski ukrepi

9.1.1 Zgodnje odkrivanje virov okužbe

Vsak, ki posumi na bolezen živali, mora obvestiti veterinarsko organizacijo, ki na podlagi anamnestičnih podatkov, kliničnega pregleda oziroma epizootioloških razmer določi predpisane ukrepe.

9.1.2 Obveščanje o posebno nevarnih bolezni živali

Veterinar mora takoj ob sumu na posebno nevarno bolezen živali to sporočiti na glavni urad UVHVVR in s pisnim navodilom imetniku živali določiti ukrepe za preprečevanje oziroma zmanjšanje možnosti širjenja bolezni.

9.1.3 Epizootiološka poizvedba

Z epizootiološko poizvedbo lahko ugotovimo možen vir okužbe in poti vnosa oziroma širjenja bolezni. Na podlagi rezultatov epizootiološke poizvedbe lahko UVHVVR določi dodatne ukrepe.

9.1.4 Cepljenje

S cepljenjem zaščitimo dovzetne vrste živali proti boleznim. Načeloma je preventivno cepljenje proti posebno nevarnim boleznim živali prepovedano. Cepljenje je dovoljeno v primerih, ki jih za posamezno bolezen določa pravilnik. V večini primerov gre za cepljenje v nujnih primerih (hitro širjenje bolezni v državi, velika nevarnost za vnos iz drugih držav članic EU ali tretjih držav), v nekaterih primerih pa se lahko izvaja tudi preventivno cepljenje, s katerim zaščitimo populacijo pred pojavom bolezni. Pri nas se takšno cepljenje izvaja le proti atipični kokošji kugi in bolezni modrikastega jezika. Cepljenje izvajajo veterinarske organizacije s koncesijo. Peroralno cepljenje lisic proti steklini se izvaja na večjem delu države dvakrat letno (spomladi in jeseni) z metanjem vab s cepivom iz letala. Prav tako je obvezno cepljenje psov proti steklini.

9.1.5 Čiščenje in razkuževanje, dezinfekcija ter deratizacija

Razkuževanje je odstranitev in uničevanje povzročiteljev bolezni s predmetov, snovi (iztrebki, gnoj, krma idr.) ter okolja. Obvezno je razkuževanje izločkov, predmetov in prostorov, kjer je bila žival, ki je zbolela za eno od posebno nevarnih bolezni živali, saj obstaja neposredna nevarnost za širjenje bolezni. Preden se izvede učinkovito razkuževanje, je treba opremo in prostore dobro očistiti.

Dezinfekcija je zatiranje in uničevanje mrčesa (insektov). Obvezna je dezinfekcija predmetov, prostorov in okolice, kadar je prenašalec posebno nevarne bolezni živali mrčes (komarji, krvosesne mušice, klopi ipd.). Dezinfekcija se izvaja tudi, ko lahko mrčes bolezen prenaša mehanično.

Deratizacija je zatiranje podgan, miši in drugih škodljivih glodavcev, ki se periodično izvaja kot preventivni ukrep. Ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali se pogosteje izvaja zaradi nevarnosti mehničnega raznašanja povzročiteljev bolezni.

9.1.6 Odstranitev in usmrnitev okuženih živali

Ta ukrep, ki ga je treba izvesti ob pojavu določene posebno nevarne bolezni živali, spada med ukrepe za preprečevanje širjenja bolezni. Okužene živali je treba čim prej usmrtiti in neškodljivo odstraniti. Za neškodljivo odstranjevanje živalskih trupel so odgovorni izvajalci gospodarske javne službe ravnanja z živalskimi stranskimi proizvodi v skladu s predpisi, ki urejajo varovanje okolja. Trenutno ima koncesijo za opravljanje te dejavnosti le en obrat z maksimalno dnevno kapaciteto 200 ton. Če bi količina trupel presegala zmogljivosti obrata oziroma zaradi nepredvidenih okoliščin ne bi mogli trupla uničevati v obratu, so možni tudi drugi načini odstranjevanja – zakopavanje ali sežig. Tako za zakopavanje kot sežiganje je potrebna določena mehanizacija (delovni stroji za izkopavanje jam in prevoz trupel, priprava grmade), osebje, usposobljeno za ravnanje s stroji, sredstva za razkuževanje trupel (na primer apno), material za sežig (les, slama), drugi delovni stroji in osebje. Pri tem je pri izbiri ustrezne lokacije zakopavanja ali morebitnega sežiga trupel živali na prostem (na primer izogibanje vodovarstvenim območjem itd.) zelo pomembno sodelovanje različnih služb.

Ob pojavu aviarnе influence je treba še posebno zaščititi osebje, ki sodeluje pri izvajanju ukrepov, saj se ljudje lahko okužijo z virusom aviarnе influence in zbolijo. Problem za ljudi lahko predstavljajo še druge zoonoze, kot bi bil na primer pojav mrzlice doline Rift, ki pa se pri nas še ni pojavila.

Ukrepi in naloge za zaščito, reševanje in pomoč so opisani v Regijskem delnem načrtu zaščite in reševanja ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali za Gorenjsko regijo.

10. RAZVRŠČANJE GOSPODARSTEV IN OBČIN GORENJSKE REGIJE V RAZREDE OGROŽENOSTI ZARADI POJAVA POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI

Vsebina tega poglavja je skoraj v celoti prevzeta iz prejšnje verzije ocene ogroženosti (3.0). Razredi ogroženosti v katere spadajo občine in gospodarstva se niso spremenila. Konceptualno to poglavje sledi prejšnjim verzijam ocene ogroženosti. Podlaga za izračun ogroženosti so podatki o številu živali po občinah in gospodarstvih.

Preglednica 3: Število živine v RS, podrobni podatki, 1. december 2023 (Vir: SURS)

	2022	2023	2023/2022
	število		stopnja rasti (%)
Govedo	464.908	456.047	-1,9
Prašiči	202.148	196.139	-3,0
Perutnina	6.118.659	5.909.351	-3,4
Ovce	117.196	116.323	-0,7
Koze	25.955	26.824	3,3

Na splošno je ob primerjavi števila živali po letih opazno upadanje števila goved, prašičev, perutnine in drobnice. Nekatera večja gospodarstva (farme), predvsem to velja za prašiče in perutnino, so prekinila, ukinila rejo ali pa zmanjšala čredo. Pri govedu, prašičih in perutnini je v večjem delu države opazen tudi trend zmanjšanja števila gospodarstev.

Spremljanje stanja oziroma števila rejnih živali je v RS dobro urejeno. Podatke o stanju oziroma številu rejnih živali pripravlja UVHVVR. Na podlagi teh podatkov se oblikujejo tudi merila za ocene ogroženosti.

Preglednica 4: Podatki o številu živali in gospodarstev v RS za leto 2019 (Vir: UVHVVR, 2019)

Vrsta živali	Število živali	Število gospodarstev	Povprečno število živali na gospodarstvo	Povprečno število živali na občino
Govedo	478.010	30.067	16	2254
Prašiči	248.869	14.329	17	1174
drobnica	150.997	8674	17	712
Perutnina	7.086.623	28.697	247	33.427

Opomba: Podatki za govedo veljajo na dan 1. junija 2019, za ostale rejne živali pa 1. februarja 2019.

Preglednica 5: Podatki o številu živali in gospodarstev v Gorenjski regiji za leto 2020 (Vir: SURS)

Vrsta živali	Število kmetijskih gospodarstev	Število živali
Govedo	2589	50794
Prašiči	260	2230
Perutnina	1672	68723
Konji	476	1310
Ovce	382	9580
Koze	311	2504

Večina posebno nevarnih boleznih živali se širi med rejnimi živalmi, nekatere pa se lahko nanje prenesejo tudi od prostoživečih divjih živali. Večje število živali na nekem območju načeloma pomeni večje tveganje za izbruh in širjenje bolezni. Gospodarstva, občine in regije so razvrščene v posamezne razrede ogroženosti na podlagi števila ali deleža rejnih živali (goveda, prašičev, drobnice, perutnine). Gre za že ustaljeno razvrstitev v pet razredov ogroženosti. Prvi razred ogroženosti pomeni najnižjo (zelo majhno) ogroženost, peti razred pa najvišjo (zelo veliko). Gospodarstva, občine in regije so na podlagi števila živali razvrščeni v pet razredov ogroženosti.

Preglednica 6: Razredi ogroženosti, v katera se uvršča nosilce načrtovanja

Razred ogroženosti	Stopnja ogroženosti
1	zelo majhna
2	majhna
3	srednja
4	velika
5	zelo velika

Merila za razvrščanje občin, regij in gospodarstev v razrede ogroženosti se med seboj razlikujejo. Pri gospodarstvih je to podatek o številu živali, ki jih redijo, pri občinah število živali v občini glede na »povprečno« občino, pri regijah pa delež posamezne vrste rejnih živali glede na število teh živali v vsej RS.

Vrednosti meril ogroženosti oziroma za razvrščanje v razrede ogroženosti se bistveno ne razlikujejo od meril v prejšnjih ocenah ogroženosti, le pragovi za razrede ogroženosti so bili nekoliko spremenjeni glede na spremenjene staleže rejnih živali. Pri tem pa ni bil cilj, da bi z novim razvrščanjem v razrede ogroženosti dosegli povečanje ali vsaj bistvene spremembe števila nosilcev načrtovanja (gospodarstva, občine, regije) v višjih razredih ogroženosti.

Z nazivom »regije« so v tem poglavju ocene ogroženosti mišljene izpostave URSZR. Regije so ozemeljsko in glede vključenosti občin vanje enake izpostavam URSZR.

10.1 Razvrščanje gospodarstev

Meja za osnovno ločnico (to je meja med drugim in tretjim razredom ogroženosti, kar glede na aktualno prakso praviloma prek državnih načrtov zaščite in reševanja pomeni tudi bistveno razliko v zvezi z aktivnostmi načrtovanja zaščite in reševanja) pri gospodarstvih je bila postavljena pri 450 glavah goved. Ta vrednost je zaradi ugotovljenega povečanja staleža goveda glede na stalež leta 2011 kot izhodiščne vrste rejne živali nekoliko višja kot v prvih dveh verzijah ocene (400). Pri oblikovanju te meje za govedo in meje med tema dvema razredoma ogroženosti za druge rejne živali se je smiselno opiralo na Uredbo o izvedbi ukrepov kmetijske politike za leto 2010 (Uradni list RS, št. 17/10), in sicer prilogo 1 o koeficientih za izračun glav velike živine za posamezne vrste in kategorije rejnih živali. Faktor, s katerim se »uravnotežilo« posamezne vrste rejnih živali glede na govedo, je za prašiče 4 (v verzijah ocene 1.0 in 2.0 je bil uporabljen faktor 5), za drobnico 6 in za perutnino okvirno 150 (v verzijah ocene 1.0 in 2.0 je bil uporabljen faktor 200). Iz tega izhaja, da je meja med drugim in tretjim razredom ogroženosti za prašiče 1800 živali, za drobnico 2700 in za perutnino 68.000 živali. Določanje meje razredov od osnovne ločnice navzdol za gospodarstva in občine je bilo okvirno oblikovano s količnikom 2, pragovi zgornjih treh razredov pa so bili oblikovani z večkratnikom 3 glede na osnovno ločnico.

Na podlagi navedenega so kriteriji za uvrstitev kmetijskih gospodarstev za vse obravnavane vrste rejnih živali v razrede ogroženosti prikazani v preglednici 7.

Preglednica 7: Število živali kot merilo za razvrstitev gospodarstev v razrede ogroženosti. Merila za razvrščanje gospodarstev v razrede ogroženosti v Gorenjski regiji:

Vrsta živali in število	1. razred ogroženosti	2. razred ogroženosti	3. razred ogroženosti	4. razred ogroženosti	5. razred ogroženosti
Govedo	do 225	nad 225 do 450	nad 450 do 1350	nad 1350 do 4050	nad 4050
Prašiči	do 900	nad 900 do 1800	nad 1800 do 5400	nad 5400 do 16.200	nad 16.200
Drobnica	do 1350	nad 1350 do 2700	nad 2700 do 8100	nad 8100 do 24.300	nad 24.300
Perutnina	do 34.000	nad 34.000 do 68.000	nad 68.000 do 204.000	nad 204.000 do 612.000	nad 612.000

Po podatkih iz državne ocene ogroženosti je v Gorenjski regiji (v občino Radovljica) eno gospodarstvo, ki spada v 3 razred ogroženosti po številu govedi.

Preglednica 8: Pregled gospodarstev v Gorenjski regiji, ki so glede na merila ogroženosti za gospodarstva uvrščena v tretji ali višji razred ogroženosti. Stanje za 2019 (Vir UVHVVR, 2019)

Vrsta rejnih živali	Naslov gospodarstva	Občina	Regija	Število živali	Razred ogroženosti
Govedo	Poljče 50	Radovljica	Gorenjska	508	3
Prašiči	/	/	/	/	/
Drobnica	/	/	/	/	/
Perutnina	/	/	/	/	/

Preglednica 9: Merila za razvrščanje gospodarstev v razrede ogroženosti v Gorenjski regiji:

Razred ogroženosti	Ime gospodarstva	Občina
3. razred ogroženosti	KGZ Sava z.o.o. Lesce, Posestvo Poljče, Poljče 50, 4275 Begunje na Gorenjskem	Radovljica
2. razred ogroženosti	KGZ Sava z.o.o., Lesce, Posestvo Bled, Koroška cesta 8, 4260 Bled	Bled
2. razred ogroženosti	KŽK kmetijstvo, d.o.o., Poslovna enota Cerklje, Zgornji Brnik 115, 4207 Cerklje na Gorenjskem	Cerklje na Gorenjskem
2. razred ogroženosti	KŽK kmetijstvo, d.o.o., Poslovna enota Hrastje, Hrastje 52, 4000 Kranj	MO Kranj
2. razred ogroženosti	KŽK kmetijstvo, d.o.o., Poslovna enota Sorško polje, Žabnica 70, 4209 Žabnica	MO Kranj

10.2 Razvrščanje občin Gorenjske regije

Razvrščanje občin v pet razredov ogroženosti je izvedeno posamično po vrstah živali (govedo, prašiči, drobnica in perutnina) in skupno. Podrobnejši podatki o številu posameznih vrst živali po občinah in »parcialna« uvrstitev v razrede ogroženosti je razvidna iz prvih štirih preglednic v poglavju 15 (preglednice 14 – 17). Pri razvrstitvi v parcialne razrede ogroženosti so upoštevana merila iz preglednice 10. Končna razvrstitev občine v razred ogroženosti upošteva najvišjo parcialno razvrstitev občine v razred ogroženosti po posameznih vrstah živali.

Preglednica 10: Število živali kot merilo za uvrstitev občin v razrede ogroženosti

Vrsta živali in število	1. razred ogroženosti	2. razred ogroženosti	3. razred ogroženosti	4. razred ogroženosti	5. razred ogroženosti
Govedo	do 1150	nad 1150 do 2300	nad 2300 do 6900	nad 6900 do 20.700	nad 20.700
Prašiči	do 600	nad 600 do 1200	nad 1200 do 3600	nad 3600 do 10.800	nad 10.800
Drobnica	do 375	nad 375 do 750	nad 750 do 2250	nad 2250 do 6750	nad 6750
Perutnina	do 16.500	nad 16.500 do 33.000	nad 33.000 do 99.000	nad 99.000 do 297.000	nad 297.000

Izjema: Če je v občini gospodarstvo, ki spada v 3., 4. ali 5. razred ogroženosti (po merilih ogroženosti za gospodarstva), je občina za tisto vrsto živali, če že ni uvrščena v tretji ali višji razred ogroženosti po merilih ogroženosti za občine, avtomatično uvrščena v tretji razred ogroženosti.

Spodnja preglednica prikazuje, kako so občine znotraj regije uvrščene v posamezne razrede ogroženosti.

Preglednica 11: Število občin v Gorenjski regiji in skupno, razvrščenih po razredih ogroženosti

	1. razred ogroženosti	2. razred ogroženosti	3. razred ogroženosti	4. razred ogroženosti	5. razred ogroženosti	Skupno število občin
Št. občin	0	4	13	1	0	18

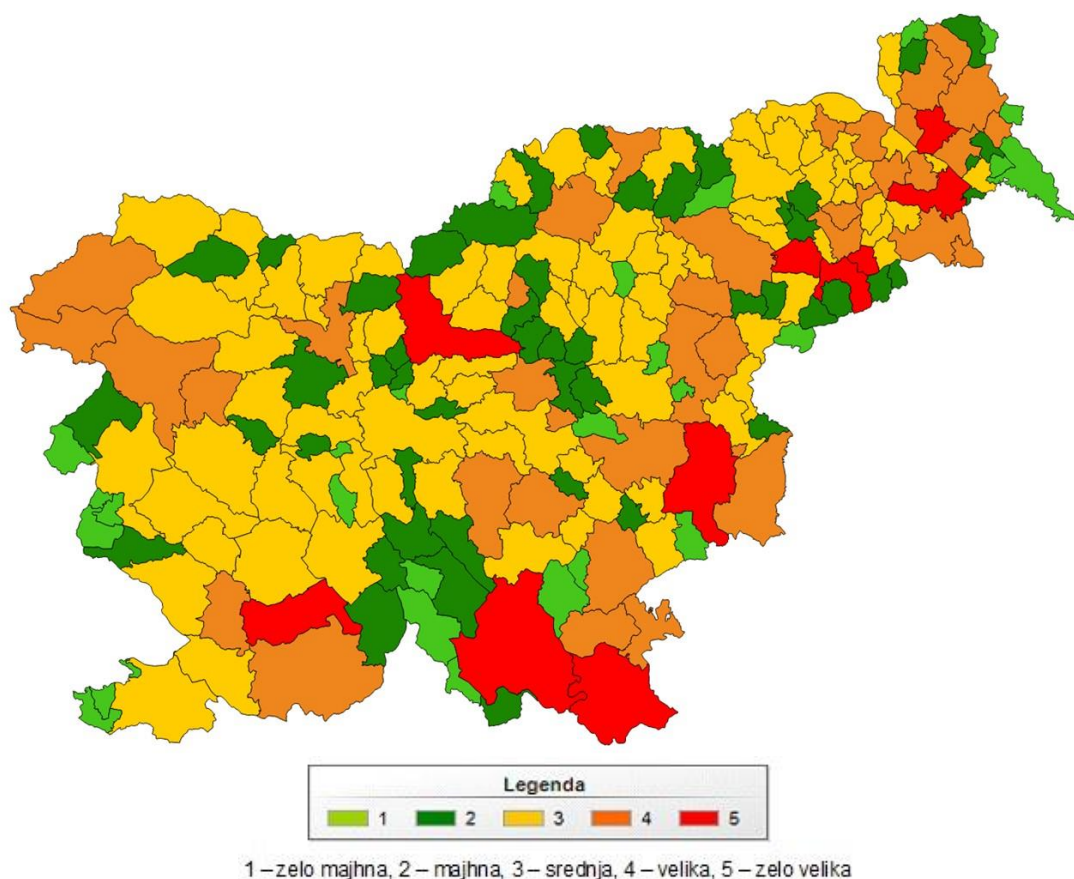
Iz preglednice 12 je razvidna razvrstitev občin posamezno – parcialno po vrstah živali in razred ogroženosti občine kot celote. Podrobnejši podatki o številu živali po občinah in njihova uvrstitev v parcialne razrede ogroženosti so predstavljeni v poglavju 15 (preglednice 14 – 17).

Preglednica 12: Razvrstitev občin v razrede ogroženosti po posameznih vrstah živali in skupno

Zap. št.	Občina	govedo	prašiči	drobnica	perutnina	Razred ogroženosti občine (2019, 2020 in 2024)
1.	Bled	2	1	3	1	3
2.	Bohinj	2	1	3	1	3
3.	Cerklje na Gorenjskem	3	1	2	1	3
4.	Gorenja vas-Poljane	3	1	3	1	3
5.	Gorje	1	1	2	1	2
6.	Jesenice	1	1	3	1	3
7.	Jezersko	1	1	3	1	3
8.	Kranj	4	1	1	1	4
9.	Kranjska Gora	1	1	3	1	3
10.	Naklo	3	1	1	1	3
11.	Preddvor	2	1	2	1	2
12.	Radovljica	3	1	3	1	3
13.	Šenčur	3	2	2	1	3
14.	Škofja Loka	3	1	2	1	3
15.	Tržič	2	1	3	1	3
16.	Železniki	2	1	3	1	3
17.	Žiri	2	1	1	1	2
18.	Žirovnica	1	1	2	1	2

V Gorenjski regiji nimamo občin v najvišjem, petem razredu. V četrtem razredu je razvrščena ena občina, Mestna občina Kranj. V tretji razred ogroženosti spada 13 občin in sicer: Bled, Bohinj, Cerklje na Gorenjskem, Gorenja vas Poljane, Jesenice, Jezersko, Kranjska Gora, Naklo, Radovljica, Šenčur, Škofja Loka, Tržič in Železniki. Štiri občine so razvrščene v drugi razred in sicer: Gorje, Predvdvor, Žiri in Žirovnica. Nobena občina ni razvrščena v prvi razred ogroženosti.

Slika 1: Ogroženost občin v RS zaradi pojava posebno nevarnih boleznih živali

10.3 Razvrstitev Gorenjske regije

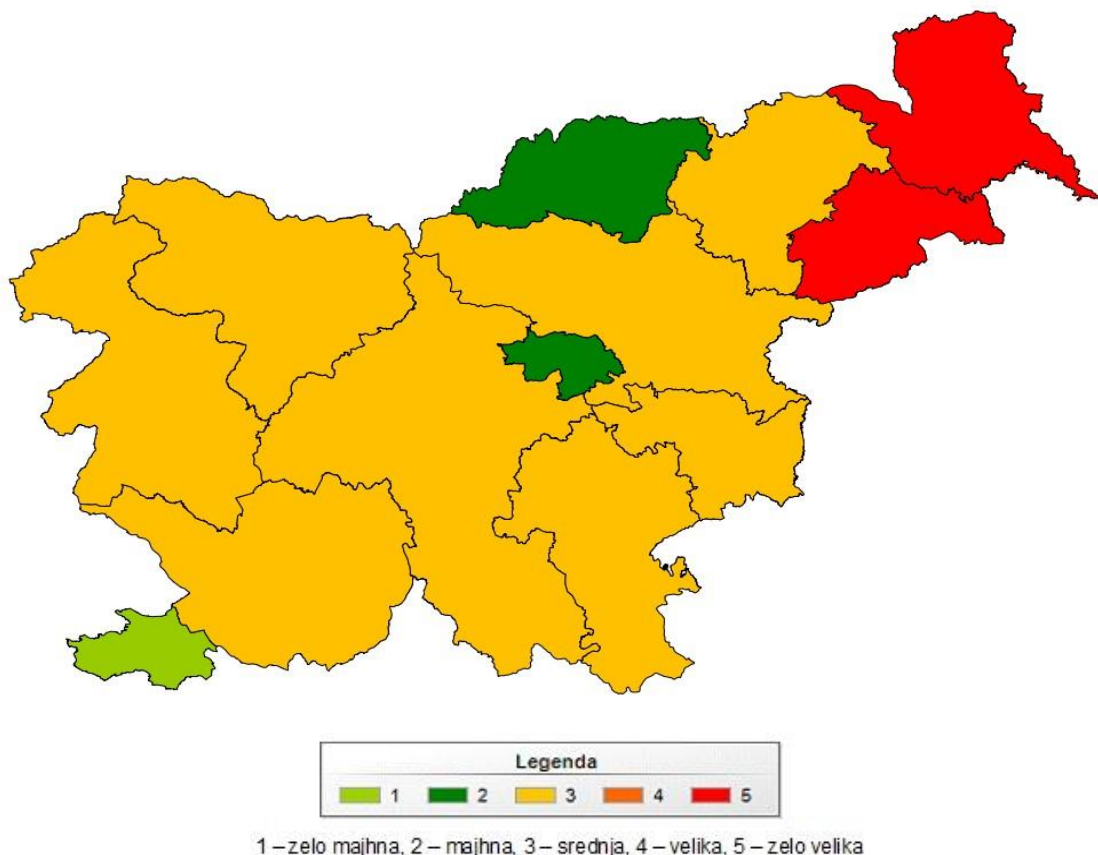
Razvrščanje regij v posamezne razrede ogroženosti je izvedeno predvsem glede na število živali (izraženo v odstotkih) v posamezni regiji in glede na skupno število posamezne vrste živali v RS. Določena regija obsega območje posamezne izpostave URSZR.

Gorenjska regija, tako kot večina regij v RS spada v 3 razred ogroženosti.

Preglednica 13: Razvrstitev Gorenjske regije v razrede ogroženosti po posameznih vrstah živali in skupno

Regija	govedo	prašiči	drobnica	perutnina	skupno
Gorenjska	3	1	2	1	3

Slika 2: Ogroženost regij v RS zaradi pojava posebno nevarnih bolezni živali

11. PREDLOGI UKREPOV ZA PREPREČITEV, UBLAŽITEV IN ZMANJŠANJE POSLEDIC POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI

Preventivni ukrepi, ukrepi za pripravljenost ter drugi ukrepi so ukrepi, s katerimi se dolgoročno lahko zmanjša tudi tveganje in ogroženost zaradi posebno nevarnih bolezni živali. Pristojna ministrstva in organi bi lahko v okviru svojih pristojnosti največjo pozornost ciljem zmanjšanja tveganja in ogroženosti zaradi posebno nevarnih bolezni živali (še naprej) namenila predvsem naslednjim aktivnostim:

- učinkovitemu sistemu za zgodnje odkrivanje bolezni,
- učinkovitemu sistemu spremljanja in usklajenem delovanju veterinarskih ter drugih služb,
- hitremu in učinkovitemu ukrepanju ob pojavu bolezni, še posebno ob tistih, ki se pojavljajo kot epizootije in zoonoze,
- stalnemu izboljševanju Ocene tveganja za posebno nevarne bolezni živali in dopolnjevanju Ocene zmožnosti obvladovanja tveganja za posebno nevarne bolezni živali,
- pripravi in dopolnitvam scenarijev tveganja v oceni tveganja iz prejšnje alineje,
- stalnemu dopolnjevanju načrtov ukrepov ob pojavu določenih posebno nevarnih bolezni živali,
- pravočasni in ustrezni pripravi na morebitni prihod novih, tudi posebno nevarnih bolezni živali, ki jih pri nas še ni bilo a obstaja možnost, da se pojavijo (na primer afriška prašičja kuga),
- ozaveščanju imetnikov živali o ustreznem obnašanju, da do bolezni ne pride,
- ustreznemu načrtovanju odziva na posebno nevarne bolezni živali v okviru sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami na ravni države, regij in občin,

- ustrezni usposobljenosti sil za zaščito, reševanje in pomoč za primer posredovanja ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali,
- nakupu in uporabi namenske zaščitne in reševalne opreme sil za zaščito in reševanje v primeru posredovanja ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali,
- doslednemu izpolnjevanju obveznosti nosilcev načrtovanja glede na ugotovitve te ocene ogroženosti in z vidika obveznosti iz načrtovanja po Regijskem delnem načrtu zaščite in reševanja ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali za Gorenjsko regijo in po Uredbi o vsebini in izdelavi načrtov zaščite in reševanja,
- izvajanju ustreznega inšpekcijskega nadzora nad pravočasnostjo in ustreznostjo izpolnjevanja nalog, ki izhajajo iz državnega in regijskega načrta za zaščito in reševanje ob pojavu posebno nevarne bolezni živali, in nalog, ki izhajajo predvsem iz veterinarskega področja.

12. ZAKLJUČEK

Bolezni živali so bolezni, ki jih povzročajo biološki agensi in se neposredno oziroma posredno prenašajo z okužene oziroma bolne živali na zdravo, lahko pa tudi na ljudi (zoonoze). Med te bolezni spadajo številne bolezni z zelo različnimi simptomi, velikokrat specifičnimi glede na virulentnost povzročitelja (sposobnost povzročitelja, da povzroči bolezen). Znaki bolezni se lahko pojavijo kmalu po okužbi, v nekaj dneh (na primer influenza), ali pa se bolezen razvija počasi, lahko tudi več mesecev ali let (na primer tuberkuloza). Med njimi so bolezni, ki so lokalizirane in zajamejo le določen organ ali pa so generalizirane in je prizadeto vse telo. Povzročitelji boleznih živali so virusi, bakterije, paraziti, glivice, plesni in prioni.

Med posebno nevarne bolezni živali spadajo slinavka in parkljevka (SIP), goveja kuga, kuga drobnice, pljučna kuga goved, vozličasti dermatitis, mrzlica doline Rift (RVF), osepnice ovc in koz, konjska kuga, afriška prašičja kuga (APK), klasična prašičja kuga (KPK), aviarna influenza (AI) in atipična kokošja kuga.

V Gorenjski regiji se je po podatkih OU UVHVVR Kranj v preteklosti pojavila ena epizootija posebno nevarne bolezni živali in sicer slinavka in parkljevka na območju takratnih občin Jesenice in Škofja Loka. Prvi izbruh visoko patogene aviarne influence podtipa H5N1 pri perutnini pa je bil v Gorenjski regiji potrjen leta 2023. Bolezen se je pojavila v prosti reji kokoši nesnic v občini Cerklje na Gorenjskem, v kateri je bilo približno 1000 kokoši. Izvedeni so bili nujni ukrepi za preprečevanje širjenja bolezni. Državno središče za nadzor bolezni (DSNB) je zaradi pojava bolezni pri perutnini določilo območje z omejitvami (zaščitno in ogroženo območje) in ukrepe, ki so se izvajali na tem območju.

Drugod v RS so bile z ukrepi zdravstvenega varstva živali v preteklosti zatrite oziroma uspešno nadzorovane bolezni živali, ki bi lahko povzročile večjo gospodarsko škodo in bile nevarne tudi za zdravje ljudi (na primer izbruha slinavke in parkljevke ni bilo vse od leta 1968), saj je bil izveden uspešen sistem nadzora ter izvajanja predpisanih ukrepov.

Odsotnost bolezni pri živalih je ključna za zagotavljanje zdravja ljudi in živali ter varne hrane. Posledice pojava bolezni živali se kažejo kot izguba dohodka na ravni posameznika oziroma gospodarstva (pogini in usmrtnitve živali) ter na ravni občine, regije in države (omejitve pri trgovanju oziroma izvozu, pomanjkanje surovin za industrijo, omejen turizem idr.).

Poleg bolezni, ki jih poznamo že desetletja in stoletja, se pojavljajo nove oziroma se stare pojavljajo v novi, spremenjeni obliki. Prav tako se zaradi spremenjenih podnebnih razmer in prilagoditve povzročiteljev stare bolezni širijo na območja, na katerih jih v preteklosti ni bilo.

Zaščita živali pred posebno nevarnimi boleznimi obsega sistem družbenih, skupinskih in posameznih aktivnosti ter ukrepov za njihovo preprečevanje, obvladovanje in zatiranje ter odstranjevanje njihovih posledic.

Uspešno preprečevanje in obvladovanje posebno nevarnih boleznih živali temelji na učinkovitem sistemu spremljanja in usklajenega delovanja veterinarskih ter drugih služb. Najpomembnejše je hitro in učinkovito ukrepanje ob pojavu boleznih živali, še posebno tistih, ki se pojavljajo kot epizootije.

Poleg delovanja veterinarskih služb lahko tudi imetniki živali veliko naredijo za preprečevanje vnosa in širjenja boleznih živali, predvsem:

- z zagotavljanjem zdravstveno ustrezne krme in pitne vode za napajanje,
- z zagotavljanjem in vzdrževanjem predpisanih higienskih razmer v objektih za rejo živali, v drugih prostorih ter napravah, kjer se zadržujejo živali,
- z zagotavljanjem higiene porodov in molže,
- z zagotavljanjem veterinarskega reda na javnih krajih, kjer se zbirajo živali, v prevoznih sredstvih za prevoz živali, proizvodov, surovin, živil, odpadkov in krme, v oborah in pašnikih ter objektih za zbiranje in klanje živali, obdelavo, predelavo in skladiščenje surovin, proizvodov, živil, odpadkov in krme,
- z zagotavljanjem varnosti živil in veterinarskih pogojev za njihovo proizvodnjo in promet,
- s preprečevanjem vnašanja povzročiteljev boleznih v rejo živali,
- z izvajanjem veterinarskih ukrepov v rejah živali,
- z ravnanjem z živalskimi trupli in drugimi odpadki, odplakami, živalskim blatom in urinom na predpisan način,
- z zagotavljanjem preventivnega razkuževanja, dezinfekcije in deratizacije v objektih, na javnih površinah in v prevoznih sredstvih,
- z drugimi nujnimi ukrepi.

Vse to nam kaže, kako pomembno je, da imamo učinkovit sistem za zgodnje odkrivanje boleznih in hitro ukrepanje tako na nacionalni ravni kot tudi v širšem evropskem prostoru.

Pojav posebno nevarnih boleznih živali smo v prvi grobi primerjalni oceni ogroženosti posameznih nesreč v Gorenjski regiji uvrstili v razred 3 od možnih petih. To pomeni, da je v naši regiji več nesreč, ki nas bolj ogrožajo kot posebno nevarne bolezni živali. Kljub temu pa je iz Ocene ogroženosti Gorenjske regije zaradi pojava posebno nevarnih boleznih živalih razvidno, da so posebno nevarne bolezni živali pomemben dejavnik, ki v Gorenjski regiji lahko ogrožajo zdravje živali in posredno ljudi, zato je treba izdelati Oceno ogroženosti Gorenjske regije zaradi pojava posebno nevarnih boleznih živali in Regijski delni načrt zaščite in reševanja ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali za Gorenjsko regijo.

Na tej podlagi v Gorenjski regiji izdelajo Občinske ocene ogroženosti ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali vse občine v Gorenjski regiji. Občinske načrte ZiR ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali pa izdelajo naslednje občine:

- Mestna občina Kranj (razred ogroženosti 4) izdelava del občinskega načrta ZiR oziroma dokumente v katerih predvidijo način obveščanja ter razdelajo izvajanje zaščitnih ukrepov in nalog zaščite, reševanja in pomoči, **priporočljivo pa je izdelati občinski načrt ZiR v celoti,**
- Občina Bled, Občina Bohinj, Občina Cerklje na Gorenjskem, Občina Gorenja vas-Poljane, Občina Jesenice, Občina Jezersko, Občina Kranjska Gora, Občina Naklo, Občina Radovljica, Občina Šenčur, Občina Škofja Loka, Občina Tržič in Občina Železniki (razred ogroženosti 3) **izdelajo del občinskega načrta ZiR oziroma dokumente v katerih predvidijo način obveščanja ter razdelajo izvajanje zaščitnih ukrepov in nalog ZRP,**
- Občina Gorje, Občina Preddvor, Občina Žiri in Občina Žirovnica (razred ogroženosti 2), njim sicer ni potrebno izdelati občinskega načrta ZiR, **priporočljivo pa je pripraviti del občinskega načrta ZiR**

oziroma dokumente v katerih predvidijo način obveščanja ter razdelajo izvajanje zaščitnih ukrepov in nalog ZRP.

Obratni načrt zaščite in reševanja ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali oz. dele načrtov izdelajo naslednja živinorejska gospodarstva:

- KGZ Sava z.o.o. Lesce, Posestvo Poljče, Poljče 50, 4275 Begunje na Gorenjskem (razred ogroženosti 3), **izdela del obratnega načrta zaščite in reševanja oziroma dokumente v katerih predvidijo način obveščanja ter razdelajo izvajanje zaščitnih ukrepov in nalog zaščite, reševanja in pomoči.**
- KGZ Sava z.o.o., Lesce, Posestvo Bled, Koroška cesta 8, 4260 Bled; KŽK kmetijstvo, d.o.o., Poslovna enota Cerklje, Zgornji Brnik 115, 4207 Cerklje na Gorenjskem; KŽK kmetijstvo, d.o.o., Poslovna enota Hrastje, Hrastje 52, 4000 Kranj; KŽK kmetijstvo, d.o.o., Poslovna enota Sorško polje, Žabnica 70, 4209 Žabnica (vsi razred ogroženosti 2), njim sicer ni potrebno izdelati obratnega načrta ZiR, priporočljivo pa je izdelati del obratnega načrta oziroma dokumente v katerih predvidijo način obveščanja ter razdelajo izvajanje zaščitnih ukrepov in nalog ZRP.

Drugi del regijske ocene ogroženosti predstavlja razvrščanje gospodarstev in občin v pet razredov ogroženosti. Ti so bili izračunani na podlagi podatkov o številu goveda, prašičev, drobnice in perutnine ter ob predpostavki, da pomeni večje število živali na nekem območju in obenem prisotnost gospodarstev z velikim številom živali večjo nevarnost za nastanek in izbruh boleznih ter posledično težje zatiranje in izkoreninjenje določene bolezni. V Gorenjski regiji je trenutno po podatkih iz državne ocene ogroženosti eno gospodarstvo, ki bi glede na število živali bilo najbolj ogroženo oziroma bi lahko predstavljalo največji vir ogroženosti za pojav in širjenje posebno nevarnih boleznih živali.

Na podlagi števila živali v posamezni občini glede na število živali v »povprečni« občini in ob upoštevanju prisotnosti večjih ter velikih gospodarstev so v razrede ogroženosti razvrščene tudi občine. Ker so bili uporabljeni enaki podatki kot v verziji 3.0, še vedno veljajo ugotovitve iz te ocene. Občin v najvišjem petem razredu v Gorenjski regiji ni. V četrti razred je razvrščena ena občina, to je MO Kranj. V tretji razred ogroženosti spada 13 občin in sicer: Bled, Bohinj, Cerklje na Gorenjskem, Gorenja vas - Poljane, Jesenice, Jezersko, Kranjska Gora, Naklo, Radovljica, Šenčur, Škofja Loka, Tržič in Železniki. V drugi razred so uvrščene štiri občine in sicer: Gorje, Predvdvor, Žiri in Žirovnica. V prvi najnižji razred ogroženosti pa ni uvrščena nobena občina. Najbolj ogrožena občina v Gorenjski regiji s stališča ogroženosti zaradi pojava posebno nevarne bolezni živali je MO Kranj predvsem zaradi visokega števila goveda. Gorenjska regija je razvrščena v tretji razred ogroženosti od petih.

Nedavni pojavi posebno nevarnih boleznih živali (aviarna influenza), bolezni, ki grozijo, da se bodo pojavile tudi pri nas (na primer afriška prašičja kuga), pa tudi potencialne posledice nevarnih boleznih živali, ki so se pri nas že pojavile (slinavka in parkljevka, klasična prašičja kuga) ter vse bolj intenzivne podnebne spremembe, ki lahko tudi spremenijo načine in območja pojavljanja nekaterih od teh boleznih, opominjajo, da so posebno nevarno bolezni živali pomemben in stalen dejavnik, ki pri nas lahko ogrožajo zdravje živali in posredno ljudi. To je razvidno tudi iz regijske ocene ogroženosti, zato je treba izdelati in posodabljeti Regijski delni načrt zaščite in reševanja ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali za Gorenjsko regijo.

13. POJMI IN KRAJŠAVE

13.1 Pojmi

Pojmi	Razlaga pojmov
Vektor ali prenašalec bolezni	je v epidemiologiji pojav, ki prenaša povzročitelje nalezljivih bolezni (patogene) od okuženega do neokuženega osebk. Ločimo mehanske in biološke. Mehanski vektorji so neživi pojavi, ki razširjajo povzročitelje bolezni. Eden najpomembnejših mehanskih vektorjev je veter, ki po zraku prenaša spore ali jajčeca patogenov oz. cele patogene, če so dovolj majhni in lahki. Biološki vektorji so organizmi, ki prenašajo patogene v svojem telesu, vendar se bolezen pri njih ne razvije. Največkrat gre za zunanje zajedavce, ki s sesanjem telesnih tekočin okuženega gostitelja vnesejo vase tudi patogene.
Akútnost	Akútnost pomeni v medicini nagel razvoj bolezenskih znakov; akutna bolezen je tista, ki se hitro razvije, hitro poteka in lahko tudi hitro izgine. Nasprotje akutnosti je kroničnost.
Subakutnost	Predstavlja stanje med akutnim in kroničnim. Izraz se nanaša na kratko trajanje bolezni, ki se ne razvija hitro in hudo. Trajanje bolezni je odvisno od same bolezni; na primer akutni miokardni infarkt lahko traja en teden, medtem ko akutno vnetje žrela lahko traja le dan ali dva.
Nekrotiziranje	Odmiranje tkiv
Konjunktiva (veznica)	Prozorna opna, ki oblagata oko in veko. Konjunktivitis je vnetje očesne veznice, sluznice, ki pokriva veke in sprednji del zrkla do roba roženice.
Alopecija	Prekomeren izpad dlak ki označuje motnjo oz. prekinitev običajnega procesa rasti dlak.
Tortikolis	Kriv vrat - je najpogostejša deformacija vratu in glave.
Ataksija	Beseda izhaja iz stare grščine in pomeni »nered«, predstavlja pa neskladne, nespretnosti gibe in motnjo ravnotežja.
Sinusitis	je vnetje tkiva, ki obdaja sinuse in nos.
Omrtvelost ali pareza	je lahna ali nepopolna ohromitev (paraliza). Za omrtvelost je značilna delna izguba gibljivosti ali motena gibljivost. Običajno se nanaša na motnje gibljivosti udov, lahko pa gre tudi za mišice oči (oftalmopareza), želodca (gastropareza) in drugih mišic.
Poliurija	je povečano izločanje urina - povečana dnevna diureza.
Evapotranspiracija	je pojav prehoda tekoče vode s površine tal in rastlin v atmosfero. Pojav je sestavljen iz dveh procesov: izhlapevanja in transpiracije. Oba procesa se pojavljata istočasno in ju je težko ločiti med seboj. Izhlapevanje (evaporacija) je prehod vode iz tekočega agregatnega stanja v plinasto. Transpiracija je fiziološki proces, pri katerem rastlina s koreninskim sistemom črpa vodo iz zemlje, jo uporabi v metaboličnem procesu in jo potem skozi liste izpusti v atmosfero. Pod pojmom evapotranspiracija v hidrološkem pomenu razumemo celoten proces prehoda vode s površine Zemlje v atmosfero.
Ektoparazit	Zunanji zajedavec ali ektoparazit, je organizem, ki živi na površini drugega organizma ali gostitelja, na koži ali kožnih strukturah.
Endoparazit	Notranji zajedavec ali endoparazit je zajedavec, ki živi v notranjosti gostitelja.
Permafrost	so trajno zamrznjena tla, kar je posledica celoletnih nizkih temperatur.
Epizootiologija	je veda, ki proučuje izvor, razvoj, pogostnost, razširjenost in prenehanje bolezni v populacijah, čredah in jatah živali, kot tudi vzroke in dejavnike, ki

Pojmi	Razlaga pojmov
	vplivajo na razvoj bolezni. Na podlagi analize rezultatov načrtuje ukrepe za preprečevanje, zmanjšanje in eradikacijo kužnih bolezni oz. izboljšanje zdravstvenega stanja v populacijah živali.
Endemičen	Omejen na določen kraj, določeno območje.

13.1 Krajšave

Krajšave	Razlaga krajšav
AI	Aviarna influenza
APK	Afriška prašičja kuga
DSNB	Državno središče za nadzor bolezni
EU	Evropska unija
HPAI	Visoko patogena aviarna influenza
KGZ	Kmetijsko gozdarska zadruga
KŽK	Kmetijsko živilski kombinat
KOTO d.o.o.	Proizvodno in trgovsko podjetje za zagotavljanje celovitih rešitev pri prevzemu in predelavi vseh vrst živalskih stranskih proizvodov ter zbiranju živalskih kož
KPK	Klasična prašičja kuga
LPAI	Nizko patogena aviarna influenza
LSNB	Lokalno središče za nadzor bolezni
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MO	Mestna občina
OU	Območni urad
RS	Republika Slovenija
SIP	Slinavka in parkljevka
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
UVHVVR	Uprava RS za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin
URSZR	Uprava RS za zaščito in reševanje
VD	Vozliščni dermatitis
ZiR	zaščita in reševanje
ZRP	zaščita, reševanje in pomoč

14. VIRI PODATKOV IN VSEBIN ZA IZDELAVO OCENE OGROŽENOSTI

- Ocena ogroženosti Republike Slovenije zaradi pojava posebno nevarnih bolezni živali, Verzija 3.1, (št. 8420-9/2024-2-DGZR, z dne 11. 07. 2024),
- Ocena ogroženosti ob pojavu posebno naravnih bolezni živali Gorenjske regije, Verzija 3.0 (št. 8421-23/2020-1 - DGZR, z dne 05. 08. 2020),
- Ocena tveganja za posebno nevarne bolezni živali, verzija 3.0, Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin, MKGP, 2024,
- Statistični urad RS. Spletna stran Statističnega urada RS: <http://www.stat.si/>.

15. PRILOGE

- Preglednica 14: Podatki o številu goveda po občinah v Gorenjski regiji. Stanje: 1. junij 2019 (Vir: UVHVVR),
- Preglednica 15: Podatki o številu prašičev po občinah v Gorenjski regiji. Stanje: 1. februar 2019. (Vir: UVHVVR, 2019),
- Preglednica 16: Podatki o številu drobnice po občinah v Gorenjski regiji. Stanje: 1. februar 2019 (Vir: UVHVVR, 2019)

- Preglednica 17: Podatki o številu perutnine po občinah v Gorenjski regiji. Stanje: 1. februar 2019 (Vir: UVHVVR),
- Preglednica 18: Število glav govedi in prašičev v Gorenjski regiji leta 2019. Stanje govedo: 1. junij 2019, prašiči: 1. februar 2019. (Vir: UVHVVR),
- Preglednica 19: Število in delež drobnice ter perutnine v Gorenjski regiji leta 2019. Stanje: 1. februar 2019 (Vir: UVHVVR).

Preglednica 14: Podatki o številu goveda po občinah v Gorenjski regiji. Stanje: 1. junij 2019 (Vir: UVHVVR)

Zap. št.	Občina	Število gospodarstev	Število goveda	Razred ogroženosti občine 2020 in 2024
1.	Bled	68	1.644	2
2.	Bohinj	170	1.630	2
3.	Cerklje na Gorenjskem	228	6.472	3
4.	Gorenja vas-Poljane	411	5.486	3
5.	Gorje	55	793	1
6.	Jesenice	56	624	1
7.	Jezerško	15	252	1
8.	Kranj	322	11.103	4
9.	Kranjska Gora	80	969	1
10.	Naklo	63	2.488	3
11.	Preddvor	71	1.457	2
12.	Radovljica	186	3.304	3
13.	Šenčur	114	3.895	3
14.	Škofja Loka	289	6.058	3
15.	Tržič	136	1.287	2
16.	Železniki	207	1.831	2
17.	Žiri	127	1.373	2
18.	Žirovnica	33	598	1
	SKUPAJ	2631	51.264	

Merila za uvrstitev občin glede na število živali v razrede ogroženosti

Razred ogroženosti	Število živali
razred 1	do 1.150 živali
razred 2	nad 1.150 do 2.300 živali
razred 3	nad 2.300 do 6.900 živali
razred 4	nad 6.900 do 20.700 živali
razred 5	nad 20.700 živali

Preglednica 15: Podatki o številu prašičev po občinah v Gorenjski regiji. Stanje: 1. februar 2019. (Vir: UVHVVR)

Zap. št.	Občina	Število gospodarstev	Število prašičev	Razred ogroženosti občine 2020 in 2024
1.	Bled	4	6	1
2.	Bohinj	9	23	1
3.	Cerklje na Gorenjskem	4	58	1
4.	Gorenja vas-Poljane	42	162	1
5.	Gorje	11	23	1
6.	Jesenice	6	41	1
7.	Jezersko	2	4	1
8.	Kranj	20	255	1
9.	Kranjska Gora	3	10	1
10.	Naklo	3	30	1
11.	Preddvor	2	16	1
12.	Radovljica	13	75	1
13.	Šenčur	17	793	2
14.	Škofja Loka	70	326	1
15.	Tržič	20	239	1
16.	Železniki	71	173	1
17.	Žiri	6	22	1
18.	Žirovnica	5	21	1
	SKUPAJ	308	2.277	

Merila za uvrstitev občin glede na število živali v razrede ogroženosti

Razred ogroženosti	Število živali
razred 1	do 600 živali
razred 2	nad 600 do 1.200 živali
razred 3	nad 1.200 do 3.600 živali
razred 4	nad 3.600 do 10.800 živali
razred 5	nad 10.800 živali

Preglednica 16: Podatki o številu drobnice po občinah v Gorenjski regiji. Stanje: 1. februar 2019 (Vir: UVHVVR)

Zap. št.	Občina	Število gospodarstev	Število drobnice	Razred ogroženosti občine 2020 in 2024
1.	Bled	26	854	3
2.	Bohinj	62	853	3
3.	Cerklje na Gorenjskem	24	484	2
4.	Gorenja vas-Poljane	65	1.098	3
5.	Gorje	23	429	2
6.	Jesenice	58	896	3
7.	Jezerško	21	836	3
8.	Kranj	28	208	1
9.	Kranjska Gora	54	1.336	3
10.	Naklo	7	21	1
11.	Preddvor	22	364	2
12.	Radovljica	62	754	3
13.	Šenčur	16	632	2
14.	Škofja Loka	49	882	2
15.	Tržič	72	1.303	3
16.	Železniki	50	896	3
17.	Žiri	28	168	1
18.	Žirovnica	25	706	2
	SKUPAJ	692	12.720	

Merila za uvrstitev občin glede na število živali v razrede ogroženosti

Razred ogroženosti	Število živali
razred 1	do 375 živali
razred 2	nad 375 do 750 živali
razred 3	nad 750 do 2.250 živali
razred 4	nad 2.250 do 6.750 živali
razred 5	nad 6.750 živali

Preglednica 17: Podatki o številu perutnine po občinah v Gorenjski regiji. Stanje: 1. februar 2019 (Vir: UVHVVR)

Zap. št.	Občina	Število gospodarstev	Število perutnine	Razred ogroženosti občine 2020 in 2024
1.	Bled	49	978	1
2.	Bohinj	96	1.485	1
3.	Cerklje na Gorenjskem	107	5.592	1
4.	Gorenja vas-Poljane	227	3.526	1
5.	Gorje	43	867	1
6.	Jesenice	44	737	1
7.	Jezerško	9	183	1
8.	Kranj	162	9.371	1
9.	Kranjska Gora	59	1.178	1
10.	Naklo	45	3.392	1
11.	Preddvor	44	1.238	1
12.	Radovljica	156	3.001	1
13.	Šenčur	68	18.485	2
14.	Škofja Loka	162	8.151	1
15.	Tržič	99	1.759	1
16.	Železniki	142	2.110	1
17.	Žiri	50	822	1
18.	Žirovnica	32	417	1
	SKUPAJ	1.594	63.292	

Merila za uvrstitev občin glede na število živali v razrede ogroženosti

Razred ogroženosti	Število živali
razred 1	do 16.500 živali
razred 2	nad 16.500 do 33.000 živali
razred 3	nad 33.000 do 99.000 živali
razred 4	nad 99.000 do 297.000 živali
razred 5	nad 297.000 živali

Preglednica 18: Število glav govedi in prašičev v Gorenjski regiji. Stanje govedo: 1. junij 2019, prašiči: 1. februar 2019. (Vir: UVHVVR)

Število glav govedi	% od glav govedi v RS	Parcialni razred ogroženosti	Število prašičev	% od prašičev v RS	Parcialni razred ogroženosti
51.264	10,7	3	2.277	0,9	1

Preglednica 19: Število in delež drobnice ter perutnine v Gorenjski regiji. Stanje: 1. februar 2019 (Vir: UVHVVR)

Število drobnice	% od drobnice v RS	Parcialni razred ogroženosti	Število perutnine	% od perutnine v RS	Parcialni razred ogroženosti
12.720	8,4	2	63.292	09	1